БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1960 ч.
СЕНТЯБРЬ
7
СРЕДА
№ 210 (4694)

Өртээ 20 көп

Совет-финлянд дыңнадыг

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА). Мында совет-финлянд дыңнадыг парлыттынган, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев 1960 чылдың сентябрь 2-ден 4-ке чедир найыралдың аян-чоруу-биле Финляндияга чораан деп ол дыңнадыгда чугаалап турар. Совет чазактың болгаш бодунуң хууда өмүнээзинден Н. С. Хрущев Финлянд Республиканың президентизи Урхо Кекконенге төрүттүнген хүнүнден бээр 60 хар харлаазынга холбаштыр чүректиң ханызындан байыр чедирген болгаш президентиниң алдар-хүндүзү дээш тургускан ёзулалга киришкен.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев Финляндияга келирин күзээнин болгаш ийи күрүнелерниң удуртукчуларының аразында ам безин чаңчыл болу берген хууда ужуражыышкыннарының төлептиг үргүлчүлеп турарын ийи чурттарның аразында тургустунган найыралдың болгаш бүзүрежир чоруктуң кайгамчыктыг илерээшкини кылдыр көрүп турар мен деп, Финлянд Республиканың президентизи демдеглээн.

Дыңнадыгда чугаалап турары болза, Хельсинкиге бодунуң чоруп турганының үезинде Н. С. Хрущев У. Кекконен-биле беседаларны кылган, оларның чорудулгазында совет-финлянд харылзааларның болгаш ийи таланың сонуургап турары, улустар аразында байдалдың айтырыгларының талазы-биле санал-оналдарның ижин-кара чок болгаш ажыктыг солчуушкуну болган. Ак-сеткилдиг найыралдың ёзузунга болуп эрткен ол беседаларның үезинде Совет Эвилели биле Финляндияның аразында чаагай кожа-хелбээ харылзаалар тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынның үлегерлиг чижээ болган, күрүнениң бот-эргезин болгаш хамаарышпас чоруун кайы-кайызының хүндүлежип көөрүнүн, а ол ышкаш бот-боттарының иштики характеринге чаржалашпастың принциптерин сагывышаан, ийи чурттарның национал эрге-ажыктарының дугайында сагыш салыышкыны ол тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынның хемчээлдеринде илереттинип келген деп демдеглеттинген.

Беседаларның чорудулгазында ийи талаларның база катап демдеглээни болза, Финляндияның чорудуп турары тайбыңга ынакшылдыг болгаш нейтралдыг политиказы, улуг күрүнелерниң чорудааларындан ооң дашкаар турары болгаш бүгү күрүнелер-биле кайы-кайызын хүндүлежир чорукка үндезилеттинген найыралдыг харылзааларны ооң тудуп турар чоруу бодунуң талазындан улустар аразында кайы-кайызын билчир чорукка төлептии-биле дузалап, ынчангаш бүгү делегейге тайбыңның хереэниң чедиишкининге бараан болуп турар.

Дыңнадыгда оон ыңай чугаалап турарын ёзугаар алырга, бүгү улустарга айыылдыг болгаш аар түрге чүктээшкин болуп турар чепсеглениишкинни эндере бүдүрер чорукту соксадыры ам кажангызындан артык эң чугула апарган, ынчангаш ол сорулганы 1959 чылдың ноябрь 20-де Каттышкан Нациялар Организациязының Кол Ассамблеязының бир үн-биле чүүлдүгзүнгени, резолюцияны күүседириниң аргазы-биле чедип ап болур дээрзин ийи талалар демдеглээн. Бүгү делегейге ол сорулганы чедип алыр төлээде чугула болгаш ажыктыг хемчеглерни боттандырарынче саадал чокка кирген туруп болур кылдыр боттарының эргезинде турар бүгү-ле аргалар-биле дузалаарынга ийи талалар ак-сеткилдиг күзээшкин-биле соруктуг киргени моон-биле кады демдеглеттинген.

Дыңнадыгда оон ыңай айтып турары болза, моон-биле холбаштыр Финлянд Республиканың президентизи хөй санныг медегледерин тайылбырлаан, чепсеглениишкинни дүжүрер талазы-биле ёзулуг бурунгаарлаашкынга чедирип болур бүгү-ле чүткүлдерни деткииринге болгаш болдунар хире-чергези-биле чингедиринге бодунуң белени Финляндияның чазаа ол медегледеринге айыткан чүве дээн, ынчангаш бо талазы-биле практиктиг түңнелдерни чедип алырынга бүгү-ле боттанган туруп болур планнарны чазактың бүрүнү-биле деткип турарын дыңнаткан.

Каттышкан Нациялар Организациязының Кол Ассамблеязының ам болур деп турар XV сессиязы бо айтырыгны чедиишкинниг чугаалажып көөр дээрзинге идегелин Н. С. Хрущев илереткен. Ол идегелге каттыжып турар мен деп У. Кекконен медеглээн.

Европада азы оон дашкаар чепсеглениишкиннерни калбартыр талазы-биле боттанган азы планнаашкынның чадазында туруп турар ол-ла бүгү хемчеглерни ийи талалар беседаларга таарымча чок деп көргеннер, боттарының талазындан ол хемчеглер чепсеглениишкинни дүжүрерин боттандырарын бергедедип, а ол ышкаш Улустар аразының амгы байдалында сыстып чыдар айыылды улгаттырып турар.

Соңгу Европаның району дүшкүүрлүг чоруктуң болгаш күрүнелер аразында дүрбүжүүшкүннерниң кавызындан дашкаар арткан турзун дээш бүгү-ле күженишкиннерни салырынче боттарының быжыг бодалдыын Н. С. Хрущев биле У. Кекконен база илереткеннер.

Финлянд Республиканың президентизиниң инициативазы ёзугаар совет-финлянд садыг харылзааларның дугайында санал-оналдарның тодаргай солчуушкуну болган. Моон-биле кады Финлянд Республиканың президентизи хостуг садыглажылганың Европа ассоциациязының тургустунганы-биле холбаштыр ийи чурттарның аразынга садыг-экономиктиг харылзааларны улам ыңай хөгжүдериниң оруктарының дугайында фин таланың саналдарын чугаалап берген.

Совет тала бо саналдарны эң кичээнгейлиг-биле өөренип көөр деп, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев медеглээн. Моон-биле кады Н. С. Хрущев барыын талакы чурттарның тускайланчак садыг блоктарын Совет Эвилелиниң таарымча чок көрүп турарын айыткан, олар (блоктар) улам илереттинген политиктиг характерлиг болуп бар чыдарлар. Ынчалза-даа совет-финлянд садыглажылгада күштүг турар эң таарымчалыг принциптен ойталаарын Финляндияның бодавайн турарын совет таладан сеткил ханыышкыны-биле демдеглээн, ынчангаш Совет тала финляндияның барыын талакы рыноктарга бодунуң адаанажыр аргалыын хевээр артырарынче чүткүлүн билип турар, Совет Эвилели биле Финляндияның аразында садыг солчулгазын хевээр артырар болгаш улам ыңай хөгжүдер сорулга-биле хемчеглерни ап болур дээр дугайында фин талазы-биле чугаалажыышкыннарны, Финляндия хостуг садыглажылганың Европа ассоциациязы-биле тускай садыг керээзин чарарын күзээн таварылгада чорударынга белени совет тала медеглээн. Ук чугаалажыышкыннарны 1960 чылдың октябрьның ийиги чартыында Москвага чорудар, моон-биле холбаштыр ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев Совет Эвилелинге келзин деп чалалганы Финлянд Республиканың президентизи Урхо Кекконенге тудускан. Ол чалалга сеткил ханыышкыны-биле хүлээп алдынган.

Н. С. Хрущевтуң Финляндиядан чедип келгени

Финляндияның президентизи Урхо Кекконенниң 60 хар харлааның холбаштыр найыралдың аян-чоруун кылып Хельсинкиге чораан ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев сентябрьның 5-те Москвада ээп чедип келген.

Эштер Н. Г. Игнатов, А. И. Микоян, Д. С. Полянский, М. А. Суслов, П. Н. Поспелов болгаш албанның өске-даа кижилери база Москва хоорайның болгаш Москва областың партия болгаш совет организацияларының удуртукчулары ССРЭ-ниң күрүне туктары-биле шимеп каан турган Ленинград вокзалга Н. С. Хрущевту уткуп алганнар.

Финляндияның президентизиниң 60 хар харлааның байырлаарынга Н. С. Хрущев-биле кады чоруп чораан Финляндияның Совет Эвилелинде элчини Ээро А. Вуори база Хельсинкиден Москвада ээп чедип келген.

(СЭТА).

В. В. Новикованы „Хүндүлелдиң демдээ“ орден-биле шаңнаар дугайында

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң ЧАРЛЫЫ

Өрт өйүнде бичии уругларның амы-тынын камгалап алырда маадырлыын болгаш бодун бердингенин көргүскени дээш, Судженде школа-интернаттың 10-гу клазының өөреникчизи Валентина Владимировна **Новикованы** «Хүндүлелдиң демдээ» орден-биле шаңнаар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. БРЕЖНЕВ.
ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль.
1960 ч. сентябрь 5.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунда

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиуму эш Сергей Георгиевич **Лапинни** РСФСР-ниң даштыкы херектер Министринге томуйлаан.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиуму эш Тихон Александрович **Юркинни** РСФСР-ниң хлеб-продуктулар Министринге томуйлаан.

„Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының төөгүзү“ тыва дылда

«Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының төөгүзүн» Тываның ном үндүрер чери тыва дылга очулдуруп үндүрген.

Ол номнуң тиражы 10 муң кезек.

Чаа-Хөлге болган ужуражыышкын

ЧАА-ХӨЛ. (Телефон-биле). Моолдуң Хубсугул аймааның бот-тывынгыр уран чүүлүнүң концерт бригадазы Бай-Тайга районидан Кызылче чоруп ора Чаа-Хөлдүң район төвүнге доктааган. Чаа-хөлчүлер ол хүндүлүг аалчыларны тыва улустуң национал чаңчылы-биле хүлээп ап, шайлаткан.

Районнуң Культура бажыңынга улуг концерт болган. Моол аалчылар боттарының ол концертин интернационалчы байдалдыг кылдыр белеткеп алгаш келгенин көрүкчүлер онза магадап көрген. Орус, тыва, моол ырларны болгаш танцыларны бригаданың артистери онза эки ойнап күүсеткеннер.

Районнуң Культура бажыңынга чон сыңышпас кылдыр чыглы берген. Аалчыларга байыр чедирген лозуңнар ында астынган. Ол концертке колхозчуларның мурнакчы малчыннарын, тужугжуларын болгаш тараажыларын база чалап олуруштурган.

Болган концерт дугайында база найыралдыг ужуражыышкын дээш байыр чедириишкиннери аңаа дыңмиреп турган. Районнуң ортумак школазының пионерлери концерт бригадазының киржикчилеринге — кижи бүрүзүнге 2—3 дапкыр диргиг чечектерни тудусканнар.

ГФР-ниң чазаанга Совет чазактың нотазы

ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министри А. А. Громыко бо чылдың сентябрь 3-те ГФР-ниң Москвада элчини Г. Кроллъду хүлээп алгаш, аңаа Совет чазактың нотазын хүлээдип берген. Ол нота болза Барыын Германияның шериин «Поларис» хевирлиг стратегтиг ракеталар-биле чепсеглеп турар дугайында айтырыг талазы-биле Совет чазактың июль 19-тагы нотазынга харыы кылдыр ГФР-ниң чазааның август 17-де чоруткан нотазынга харыы нота болуп турар. ГФР-ниң чазаа августуң 17-деги бодунуң нотазында Барыын Германияның шериин «Поларис» деп хевирниң стратегтиг ракеталары-биле чепсеглеп турарының дугайында айтырыгны оюп каапкаш, кызыгаар чок чепсеглениишкинниң ГФР-ге эргежок чугулазын айыткан.

Сентябрь 3-түң нотазында чугаалап турары болза ССРЭ-ниң чазаа, тайбыңга ынакшылдыг өске-даа күрүнелерниң чазактары-биле бир дөмей, делегейни дайынның халаптыг айыылынче кирр тыртта берип болур ындыг чепсекти барыын-герман өжээргектерниң холунга тыпсып берип турар чорукту аңаа-ла көрүп олурар арга чок.

Федеральдыг чазак болза барыын-герман шеригни атом-биле чепсеглеп турарын чажырбастаан болгаш барыын-герман шеригни эң күштүг чепсектер-биле, хамыктың мурнунда ракета-ядролуг чепсек-биле чепсеглээриниң дугайында негелдени ажыы-биле кылып турар апарганын нотада демдеглээн.

Бодунуң кара-туразындаазының талазы-биле эң-не ховар «генералдар меморандумун» совет нота чурт-ту бүгү-ле тала-биле милитаризастаарының программазы деп адаан.

Нотада айытканы болза, ГФР-ниң чазаа бодунуң дайынга белеткенип турар хемчеглерин чепсеглениишкин талазы-биле деңэргелиг болур деп чорук-биле чылдагааннап, агартырын оралдажып турар. Тайбыңга ынакшылдыг улустарның күжениишкиннери чепсеглениишкинни бүгүнити болгаш бүрүн дүжүреринче угланып турар мындыг үеде барыын-герман шеригни кандыг-даа кызыгаар чокка бүгү-ле хевирниң чепсектери-биле чепсеглээриниң дугайында негелде кылдынып турар-дыр. ГФР-ниң чазаа болза Германияның чугаа чокка дүжүп бериишкини чок турган чүве ышкаш кылдыр бодуаажылап турарын нотада демдеглээн.

ГФР-ниң чазаа болза Совет Эвилели-биле харылзааларны медерелдии-биле, кара өжегээр дүшкүүредириниң оруунче киргенин нотада база айыткан. Совет Эвилелиниң амыдырал талазы-биле чугула төптерин хараал адаанга тудуп туруп шыдаар ындыг чепсек ам удавас оларның холунга кирерин ГФР-ниң камгалал министри болгаш амгы үеде барыын-герман шеригни баштап турар шаандакы гитлержи генералдар ажыы-биле мактаттынып турар.

Совет Эвилелинге удур дайынны кыпсыр таварылга туруп келзе, ындыг дайын бүгү-ле улустарга аар берге өлүм-чидимни таварыштырардаа, ГФР-ге ол долу халап болур ийик деп нотада онзалап айыткан.

Германия-биле тайбыңның керээзин соңгаарладыышкын чокка чарарын болгаш аңаа үндезилээш Барыын Берлинде байдалды чогумчударының эргежок чугулазын сөөлгү үеде болуушкуннарның өөскүүшкүнү онза бадытталдыы-биле негеп турар деп нотада айыткан. Ол айтырыгны эң чоокку үеде шиитпирлээн турарынга Совет чазак бүзүрелдиг. Ынчангаш бир эвес ГФР-ниң чазаа ындыг керээге киржирин күзевес болза, ону ынчан ол чокка чарар апаар.

Германияның чугаа чокка дүжүп бериишкини күштүг болганда эвилелчи күрүнелер Германияның аштырганының дугайында декларацияның сорулгаларын ыяавыла хандырар, хамыктың мурнунда оларның эң чугула чүүлү — герман милитаризмни кандыг-даа хевир-биле катап тургузарын болдурбас дээш кандыг-даа хемчеглерни алыр эргелиг дээрзин нотаның түңнелинде сагындырган.

ГФР-ниң чазааның амгы үедеги үүлгедиишкиннеринин, а ол ышкаш айыттынган чүүлдерниң болдуруптуп болуру харыы хемчеглерниң үнүп кээп болур бүгү-ле уржуктарының долу харыысалгазын ГФР-ниң чазаа чүктээр апаар дээрзиниң дугайында 1960 чылдың июль 19-та чоруткан нотазында сагындырыышкынны Совет чазак күштүг хевээр арттырып турарын нотада чугаалаан.

БҮГҮ КҮШТҮ — ДҮЖҮТ АЖААП АЛЫЫШКЫНЫНЧЕ!

Мурнакчыларга деңнежир

ЭРЗИН. (Телефон-биле). Ниитиниң малынга чем белеткээри дээш ажыл Эрзин районда улам калбарып турар. Сентябрь 5-ке чедир ниитизи-биле 20644 тонна сиген белеткеттинген, өңу планга хамаарыштыр алырга 61,6 хуу. Ол ышкаш мал чеминге 2011 тонна будук-бүрүнү база белеткээн.

Районнуң колхозтары силос салырының планын 101,2 хуу күүсеткен. Херек кырында белеткеттинген 8085 тонна силостуң иштинде 2262 тонназы кукурузаның ногаан массазындан салган.

Мал чеми белеткээр талазы-биле «Коммунизмче орук» колхоз (даргазы эш Шожун) дээре көргүзүглерлиг болуп, сиген планын 84,2 хуу, а силос белеткээрин 102 хуу күүсеткен. Бо ажылга чамдык колхозтар дыка хожудап турар. Чижээ, «Чаа орук» (даргазы эш Амырбит) мынчага чедир сиген белеткээр планын чүгле 46,8 хуу күүсеткен.

Күжениишкин чок

...Дүвүрээзиниг медээ үнген,— комбайн доктаап турупкан. Бункерни тараа долган болгаш машинаны манап эгелээн.

— Дүжүт ажаап алыышкынының изиг-түлүк үезинде аңаа туруп алыры харааданчыг-дыр. Мындыг чорук биске хөй удаа болуп турар — деп, комбайнер эш Фунтиков чугаалады.

Каа-Хем районнуң «Бурунгаар» колхозунуң Кара-Сугда № 2 бригадазында херек кырында байдал ындыг. Ында комбайннарның аңаа туруушкуну — доктаамал болуушкун. Ажаап алыышкынга белеткел үезинде техниканы багай септээнинден олар чок болза үрели бээр, чок болза бункерде тарааны уруп алыр машина өй-шаанда келбээнинден аңаа туруп алыр.

Кара-Сугга кезилде август 29-та эгелээн. Ында хүн бүрү 6 тракторнуң 1—2-зи, чамдыкта 3-жү аңаа турар. Трактор бригадазының бригадири эш Малышев техниканың септелгезин дүрген доозарын оралдашкаш, ооң шынарынче кичээнгей салбайн барган. Артельдиң бодунда турум болгаш көжер мастерскаялар чок. Ооң ужурунда үрелген эриил болгаш өске-даа кезектер бүрүзүн 40 километр хире ырак Сарыг-Сепке барып кылдырар ужурга таваржып турар.

Колхозтуң механиги эш Еремин ажаап алыышкын техниказының ажылдап турар байдалы дээш бодунуң харыысалгазын уткан. Ол шөлдерге ховаар барып турар болгаш комбайннарның үрелип турарын болдурбас дээш чогуур хемчеглер албайн турар.

Техника талазы-биле хандырылгада ындыг четпестер турза-даа, комбайнерлер эки ажылдап турарлар. Чижээлээрге, Н. Хафизов хүнде 10 гектар черниң тараазын кестирер нормалыг турган, август 31-де 16 гектарны, сентябрь 1-де 14 гектарны кестирген. Эш Миковтуң хүнде кестирип турары оон-даа хөй. Бир эвес колхоз баштаар чери (даргазы эш Прокудин) болгаш партия организациязы (секретары эш Шогжал) комбайн парыгының техника талазы-биле хандырылгазында четпестерни чайлаткаш, автомашиналарның доктаамал ажылдаарын хандырып бээр болза, сезон дургузунда 400—700 гектар тараа культураларын ажаап алыр бис деп механизаторларның алган бедик хүлээлгелери күүсеттинер.

Кара-Сугда өске-даа четпестер дыка хөй. Эргежок чугула херексел чок болган ужурунда машиналарга кывар чүүлдү кудуп ап турда, ооң чамдык кезии черже төктү бээр-дир деп чолаачыларның хомудап турары черле чөптүг.

Дүжүт ажаап алыышкынында кижилер дыштаныр үезинде агитаторларның беседазын дыңнаар, солун номнарны номчуур, кино-даа көөр ужурлуг дээрзин партия бюрозу сагыш човавайн барган. Агитхуудус үнмейн турар, көргүзүг самбыразы чок.

Хову турлаа болгаш чунар бажың ам-даа бүрүн белеткеттинмээн. Колхозчуларга дузалажыры-биле Кызылдың башкы институдундан чедип келген студентилер баракта наралар чок, сыртык-дөжек чедишпес байдалда чурттап турарлар.

Тараа ажаап алыышкынында турар хамык улустуң күш-ажылының бедик бүдүрүкчүлүүн хандыргаш, тарааны чидириг чокка ажаап алыр төлээде, колхоз баштаар чери болгаш партия бюрозу бар турар четпестерни тарый чайладыр ужурлуг.

А. ВАСИЛЬЕВ.

Каа-Хем район.

Темпини дүргедедир

Улуг-Хем районнуң көдээ ажыл-агыйы артельдериниң ажыл-ишчилери тараа культураларының ажаап алыышкынын кидин түлүктээн. Районнуң 7 колхозтары болгаш «ҮТКА 25 чылы» совхоз сентябрьның баштайгы хүннеринге чедир 4884 гектар тараа культураларын ажааган болгаш 655 гектарны тавычалай кескен. Ооң иштинде «Чодураа» колхоз—1045, «Күш-ажылдың хостуу» колхоз—1069, Ленин аттыг колхоз—803 гектар тарааны ажаап алган.

Дүжүт ажаап алыышкынында ажылдап турар механизаторларның иштинде мурнакчыларны демдеглеп болур. «Чодураа» колхозтуң бирги хову бригадазында комбайнер Н. Кара-оол «С-6» комбайн-биле хүнде он гектар тарааны ажаар турган 15—18 гектарны ажаап келген, сезонда 500 гектар тараа культураларын ажаар деп сорулганы салган. Ч. Уйнук-Кара, Д. Шулуукай «С-6» комбайннар-биле хүнде 13—15 гектар тарааны, ийиги хову бригадазында комбайнер Д. Аракчаа хүн бүрүде 20—24 гектарны ажаап турар. «ҮТКА 25 чылы» совхоз 752 гектар тарааны ажаап алган. Совхозтуң комбайнери Х. Буян «С-6» комбайн-биле 6 хонук иштинде 110 гектар, А. Москин—101 гектар тарааны ажааган.

Ындыг-даа болза, районда дүжүт ажаап алыышкынының темпизи кончуг оожум чоруп турар. Колхозтар барык он хонук дургузунда тараа культураларының чүгле 19,1 хуузун, совхоз—15,8 хуузун, ооң иштинде «X Улуг хурал» колхоз (даргазы эш Дежнёв) чүгле 111 гектар тарааны ажааган, а сыпта 2000 гектар чыгыы тараа турбушаан. Жданов аттыг колхоз (баштаар чериниң даргазы эш Кошкар-оол) 276 гектар тарааны ажааган, азы бүгү тараа культураларының чүгле 12,4 хуузун, «СЭКП XX съездизи» колхоз (даргазы эш Лопсаң-оол) 513 гектар тараа культураларын, азы бүгү тараазының чүгле 14 хуузун ажаап алган.

«ҮТКА 25 чылы» совхозтуң директору эш Стихарёв, агроному эш Перегова «чиг хөөнге» алыскаш, шору эки үнген, бышкан 1200 гектар кызыл-тастың ажаап алыышкынын сентябрьның эгезинге чедир саададып келген. Ам 3000 гектар тараа культуралары сыпта туруп турар. Иштиг-Хемде бирги тракторхову бригадазында 12 комбайн бар. Оларның-биле тараа ажаап алыышкыны ам-даа шалыпкын байдалда кирбээн. Совхоз суланы ажаап алырын мурнаткаш, «чиг, бышпаан» дээр хөөн-биле кызыл-тастың ажаап алыышкынынга далашпаан, ынчап турда, шаг-үе манавайн эрттип келген. Бирги бригада лафет-биле чүгле 57 гектар тарааны тавычалай кескени чөгенчиг. Совхозтуң удуртукчулары тарааны ангылап ажаарынче сагыш салбаан.

Бо чылын кандаашкын таварышкан болгаш долу дүшкен ужурунда, тараага чамдык когаралдар болганы билдингир. Ындыг-даа болза ажаттынган болгаш ам-даа ажаап алыр тараа, мал чеми культуралар дыка хөй. Агаар-бойдустуң чамдык таарымча чок байдалы-биле чергелештир салдынчак, дүжүт ажаап алыышкынынга далашпас чорукту, алачаягаарлаашкынны доп-дораан чайладыры ажыл-агыйларның удуртукчуларындан болгаш ховунуң ажыл-ишчилеринден шыңгыы негеттинип турар.

Көдээ ажыл-агый артельдери күрүнеге тараа садарының темпизин кончуг оожумнатканы оларның алган хүлээлгелерин, берген сөзүн ээлээринге канчап-даа дүүшпес. Районнуң колхозтары чоокку хүннерге чедир күрүнеге тараа садарының планын чүгле 5,4 хуу, ооң иштинде «СЭКП XX съездизи» колхоз чүгле 1,5 хуу, Жданов аттыг колхоз—3,4 хуу, «Чодураа» колхоз—12,8 хуу күүсеткен. Моон ап көөрге, колхозтарның удуртукчулары күрүнеге тараа садарының планын чогуур үеде күүседир дээш ажылды болур-чогуурру-биле эки организаставайн турары илден.

Дүжүт ажаап алыышкынының үезинде күш-ажылдың сагылга-чуруму, ажылдың организастаашкыны болгаш ооң бүдүрүкчүлүү кудуу деңнелде турбушаан. Маңаа бир чижекти чугаалаарга-ла четчир: «Чодураа» көдээ ажыл-агый артелиниң чамдык колхозчулары ажыл-агыйның бо чугула кампаниязының үезинде арагалап, прогулдап турар чүүлдер бар, арагалаан чылдагаан-биле бир хүн 14 колхозчулар ажылга үнмээн. Колхоз баштаар чери бодунуң хуралынга прогулдаан кижилерни хемчег алган.

Бо колхозтуң агроному А. Нарылков колхозчуларны дүжүт ажаалдазынче эвилелдээриниң улуу, харын оларның-биле кады бир хүн арагалап, хову ажылынче үнмейн турган. Колхозчу О. Суужуклай колхоз бүдүрүлгезиниң ажылынга багай киржип, үргүлчү арагалааш, хөй-ниитиниң чурумун үрээш каш-даа катап штрафтадып, биче хулиган херек ужун 15 хонукта күш-ажылга шииттирген. Ниитиниң эрге-ажыынга дүүшпес шак ындыг чоруктар-биле канчап-даа эптежип болбас. Партия кежигүнү Д. Натпит колхозчуларга үлегер көргүзериниң улуу, харын ажыл шагында арагалап, ажылга идепкей чок болуп турган.

Колхозтарның, совхозтуң ховуларында хөй муң гектар тарааларны кыска хуусаада, чидириг чокка ажаап алыр дизе, күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглавышаан, ажылдың организастыын болгаш бүдүрүкчүлүүн улам бедидери болур. Сентябрьның баштайгы чартыында ажаап алыышкынны доозар, күрүнеге тараа садарының планын күүседир дээш улуг демисел туруп турар.

К. КУНДУП.

Чаа-Хөл районнуң «Найырал» колхозунуң мурнакчы комбайнери Л. Ф. Филатов «С-6» комбайн-биле хүнде 12 гектарны ажаар хүлээлгезин 20 гектар чедирип турар.

Чурукта: Л. Ф. Филатовтуң агрегады. Үстүнде Л. Филатов болгаш оң талазында тракторист Ы. Опай.

Фото **С. Феоктистовтуу.**

КОНТРОЛЬ КОМИССИЯЛАРНЫҢ ДУЗАЗЫ

Администрацияның ажыл-чорудулгазын контрольдаар талазы-биле партия организациязының эргезин боттандырар комиссияларның дузазы улуг. Бисте, Кызылдың төп электростанциязында үш ындыг комиссиялар ам барык чыл чыгам ажылдап турар.

Дерилгелерниң эптелгезин болгаш ажыглалын контрольдаар талазы-биле комиссияның кежигүннери турбинаның улуг машинизи Н. Черныни ч, улуг дежурный Мария Ефименко олар боттарының хыналда ажылын күштелдиргениниң түңнелинде тудуг-эптелге ажылдарында улуг четпестер илереттинген болгаш оларны чайладырының хемчеглери алдынып келген. Дерилгелерни септеп турар эптекчилер ажылынга харысалгазын бедидип турар.

Бо комиссияның чоруткан ажылдарындан дараазында тодаргай чижекти көргүзүп болур, чүл дизе № 3 котёлдуң септелгезин чорутканының соолүнде ону акт ёзугаар дужаар деп турда комиссия аңаа улуг четпестерни илереткен болгаш ону чедир кылдыртырын саналдаан.

Электри четкилериниң болгаш энергия сайгарылгазының талазы-биле комиссия (даргазы СЭКП кежигүнү Г. Отрыганьев) бүдүрүлгелерде электри күжүнүң болгаш электри чырыткызының счётчиктерин шын тургусканын хынап турар. Бүдүрүлгеде хереглеттинип турар энергияның хемчээлин чамдык ажыл-агый удуртукчуларының талазындан чажырарын оралдажып турар чоруктуң элээн фактыларын илереткен. Чижээ, Кызылдың ыяш болгаш туйибу заводтарынга электри энергиязын ниитизи-биле 128 муң рубльге ажыр чарыгдаан чорук бо чылдың июньде илереттинген.

Техниканың айыыл чок болуруң хандырар ажылды контрольдаар комиссияны каныкчы коммунист эш Грунчев удуртуп турар. Ооң кежигүннери эштер Капутин, Шерешкеевич болгаш өскелер-даа электри удазыннарының шугумнарының септелгезинге контрольду багай эвес тургусканындан үрелиишкин ам барык чок болган.

Станцияда партия организациязы контроль комиссияларны тургуспушаан, бүдүрүлгениң ажылын удуртуруң элээн экижиткен. Ооң түңнелинде коллектив электроэнергия ажылдап үндүрериниң чартык чыл планын 107.9 хуу күүсеткен болгаш 40 муң ажыг рубльди камнап алган.

Партия организациязы болгаш ооң контроль комиссиялары ам Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 43 чыл оюнга күш-ажылчы чедиишкиннерлиг ужуражырынче коллективтиң күжүн улам-на сырый организастап турар.

И. ФЕТИСОВ.

Өрттү болдурбаалыңар

Бо чылдың август 11-де Барыын Хемчик районнуң Шыраа-Булак арыынга улуг өрт болган. Өрттүң канчап болганы тодараттынмайн барган. Арга кадарчызы эш Петровский болгаш арга-арыг ажылдакчылары өрттү өжүрер хемчеглерни дораан чорудуп эгелээн. Ынчалза-даа 2—3 га хире хемчээлдиг арыгга чаптылып үнген өрттү эвээш кижи өжүрүп күш четтикпейн барган. Олар ол-ла дораан «Большевик» колхозтуң баштаар черинден (даргазы эш Чавыдак) өрт өжүреринге дузалажыр күш дилээн. Өрт ол колхозтуң төвүнден 5—6 км хире-ле ырак турган. Ынчалза-даа колхозчулардан чаңгыс-даа кижи өрт өжүреринге киришпээн. Ол өрттү өжүрери-биле улуг күштүг август 13-те Кызыл-Мажалыктан организастап чоруткан. Өрттү өжүреринге «Тыва даг-дүгү» тудуунуң ажылчыннары, «Барлык» совхозтуң өртке удур организастаан дружина кежигүннери тергиин идепкейлиг киришкеннер.

Ийи-үш хүнүң иштинде 15 га хире хемчээлдиг черге чаптыгып кыпкан өрт өжүртүнген. Өрттүң түңнелинде тудугга хереглээр 2000 кубометр хире ыяш өрттенген. Ол дээрге, бистиң улус ажыл-агыйынга улуг когарал. Өрттүң өскүп үнериниң чылдагааны — кандыг-бир кижиниң серемчилел чогу-биле өжүрбейн каапкан одаандан азы шаккаш октапкан одундан ийикпе черле оон-даа аңгы серемчилел чок чоруктардан болур дээрзи билдингир. Ынчангаш хамааты бүрүзү бо болган өрттен чогуур түңнелди кылып, бистиң чуртувустуң ыяш байлаан өрт айыылындан шыңгыы камгалаалыңар!

М. ПЕТРЕНКО,
арга ажыл-агыйының баштаар чериниң кол инженери.

Тайбың херээн быжыглаарынга

Бистиң совхозтуң шээр малын ам 4 чылдың дургузунда менди кадарып, өстүрүп тур мен. ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң төөгүлүг чеди чыл планын хуусаа бетинде күүседир дээш бүгү улустуң социалистиг чарыжынга киришпишаан, эрткен чылын 100 хой бүрүзүнден 120 хураганны алгаш, менди доруктурган мен. Мээң бөдүүн күш-ажылымны Коммунистиг партиявыстың болгаш Совет чазаавыстың бедии-биле үнелеп көргенинге сеткилимниң ханызындан өөрүп четтирдим. Коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы деп бедик атты чедип алыр дээш мен база чаржып турар мен. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму бо чылдың май 28-те мени «Күш-ажылчы эрес-маадырлыг чорук дээш» деп медаль-биле шаңнаан.

Чазактың шаңналынга харыы кылдыр бо чылын 100 хой бүрүзүнден 160 хураганны, бир хойдан-на 3 кг дүктү алырын хүлээнген мен. Мээң ол хүлээлгем чүтле долдур эвес, харын ажыр күүсеттинер. Совхозтуң бөдүүн ажылчыны мээң күш-ажылчы көргүзүүм тайбыңның херээн быжыглаарынга салыышкын болур. Бүгү делегейге мөңге тайбыңны хандырар дээш Коммунистиг партияның болгаш Совет чазамның, Никита Сергеевич Хрущевтуң ленинчи даштыкы политиказын чүрээмниң ханызындан изиг-биле деткивишаан, Төрээн чуртумнуң экономиктиг күчүзүн, тайбыңның херээн улам-на быжыглаарынга бодумнуң салыышкынымны киирер мен. Бистиң күш-ажылчы чедиишкиннеривис империалистиг дайынзырак идегеттерге чылча согуушкун болур.

О. КАПШЫК-КАРА,
«Кызыл партизан» совхозтуң хойжузу.

Чурукта: О. Капшык-Кара.

Тудуг ажылы шалыпкын чоруп турар

Бо чылын план ёзугаар «Өөк» совхозтуң тудугжулары чурттагалының ийи квартиралыг чеди бажыңнарын ажыглалга киирер тургаш, ол планны күүсеткен болгаш пландан дашкаар бир-бир квартиралыг беш бажыңнарны ажыглалга дужаарын хүлээнгеш, ам ол тудугларны барык доозуп турар. Ажыглалда киирген ийи квартиралыг чеди бажыңнарның квартира бүрүзү 72 дөрбелчин метр чуртталга шөлдүг. Ол ышкаш куш өстүрер кажааны болгаш дагаа чуургазы чазылдырар инкубаторну ажыглалга киирген.

Совхозтуң тудугжулары планда көрдүнген тудуглардан аңгыда пландан дашкаар культураның болгаш ажыл-агыйның хөй-хөй тудугларын ажыглалга киирип турар. Эрткен сес айларда пландан дашкаар 100 инек турар бир кажааны, 800 баш хой кирер бир кажааны, Чкаловкада сүт-бараан фермазында чунар бажыңны, Тарлаг фермазында бир яслини, чунар бажыңны, 113 көрүкчүлер олурар клубту болгаш 400 инек саар механиктиг саалда залының тудуун ажыглалга киирген.

Совхозтуң суурунда ажыл-агый тудуглары база чоруп турар. Чижээ, тудугжулар 50 тракторларга таарыштыр кылган септелге мастерскаязын болгаш 40 автомашина турар улуг гаражтың тудуун кылып турар. Септелге мастерскаязының тудуунда тудуг бригадазын Николай Руденко эки удуртуп турар. Ол мастерскаяның бажыңының ханазының тудуу колдуу дооступ турар. Ол бригада совхозтуң тудуг бригадаларының аразында калбарган социалистиг чарыштың бирги черинде.

Совхозта Анатолий Циганковка удурткан каттышкан тудугжулар бригадазы совхозтуң Культура бажыңының тудуун кылып турар. 400 көрүкчүлер олурар улуг залдыг, фойелиг, кышкы спорт залдыг, номчукчулар олурар библиотекалыг, бильярд ойнаар черлиг, бөлгүмнер өөренир үш өрээлдерлиг, чем садыглаар черлиг кылдыр ону тудар. Амгы үеде Культура бажыңының ийиги каът тудуунуң кол тудуу дооступ турар болгаш иштики, даштыкы дерилге ажылдары чоруп турар. Бажың иштиниң дранказын хап, малгаштап, чугайлаар ажылды эш Зеленовскаяның удурткан штукатуржулар бригадазы шалыпкын темпилиг чорудуп турар. Штукатуржулар Лиля Иванова, Татьяна Горева олар мурнакчы ажылдап, тудуг талазы-биле үлүг-нормазын хүн бүрү ажыр күүседип турар. Культура бажыңының тудугжулары көрүкчүлер залын, танцылаар черни ноябрь 7-ге чедир ажыглалга киирер деп хүлээнгеннер.

Совхозтуң тудугжуларын дилиг материалдары-биле чогуур өйүнде четчири-биле хандырар дээш ыяш дилер черде ажылдап турар эш Апчетаев кызымаккай ажылдап, план ёзугаар 700 кубометр дилиг материалдары кылыр хүлээлгезин ажыр күүседип, эрткен сес айларның дургузунда 2500 кубометр дилиг материалдарын совхозтуң тудуунга берген.

Ол ышкаш бо чылын совхозтуң тудуг ыяжы белеткээр бригадазы эки ажылдап, 1500 кубометр тудуг ыяжы белеткээр планын 4000 кубометрге ажыр күүсеткен.

«Өөк» совхозтуң тудугжулары бодунуң төрээн совхозунуң тудуг талазы-биле планнарын хуусаа бетинде күүсеткеш, Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 43 чыл болур байырлалының хүнүнге күш-ажылчы белек кылдыр пландан дашкаар тудуп турар тудугларны ажыглалга киирерин хүлээнип алган бир демниг ажылдап турарлар.

Б. КУУЛАР.

Бии-Хем район.

«Тиилелге» совхозта саанчы Монгуш Кара-кыс бодунга быжыглаан инектерин эки ажаап, өй-шаанда чемгерип, элбек сүттү саап ап турар. Август 1-ге чедир 16 инектиң бирээзинден-не 1050 литр сүттү саап алыр хүлээлгезин ол күүседип шыдаар деп бүзүрелдиг чугаалап болур.

Чурукта: саанчы Монгуш Кара-кыс.

Фото **В. Уколовтуу.**

Радио-биле башкарар трактор

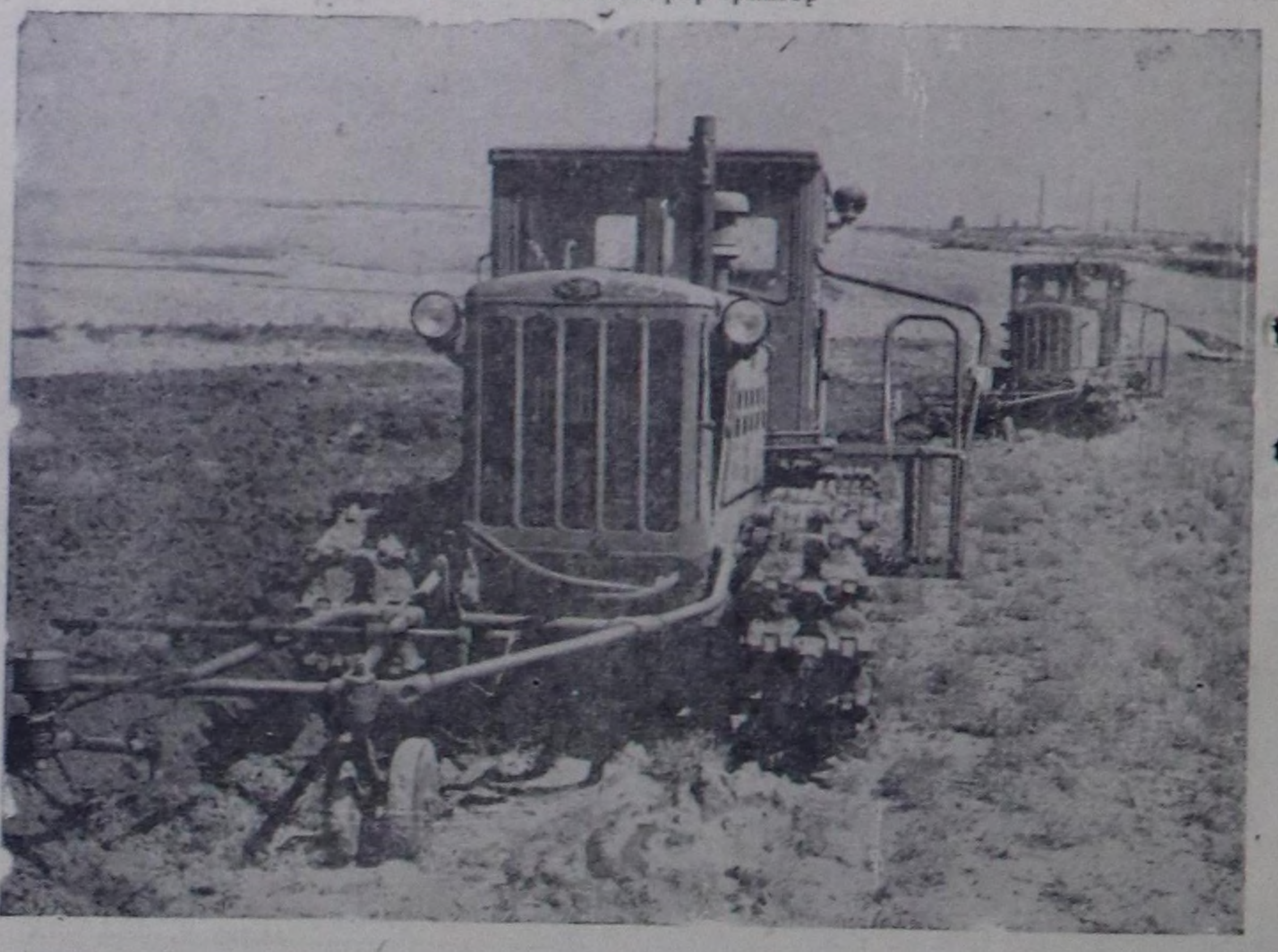

Сталинград. Трактор заводунуң конструкторлары радио-биле башкарар тургузулганы «ДТ-54» тракторга таарыштыр чогааткаңнар.

Чурукта: радио-биле башкарар тракторнуң завод шенелделерин чорудуп турары.

Фото **С. Курунниниң.** СЭТА-ның фотохрониказы.

Бистиң школа чаа үе-чадада

Бүдүрүлгениң техниктиг депшилгези шапкын темп-биле дүрген хөгжүп турар чүве болганда ажылчын болгаш колхозчу бүрүзү ол чаа техниканы башкарып шыдаптар кылдыр бодун белеткээрде хамыктың мурнунда кол сорулга — янзы-бүрү талалыг ниити болгаш политиктиг билиглерни шиңгээдип ап, техниктиг тускай эртем-биле чепсегленири болур. Ынчангаш социалистиг бүдүрүлгениң янзы-бүрү талалыг ниити болгаш политиктиг билиглерлиг, тускай эртемниг кадрларын белетээринге ортумак школалар улуг рольдуг болуп, аңаа бүдүрүлге өөредилгезин бедик деңнелге тургузар арганы берип турар.

Ортумак школаларның доозукчулары болза, транспорт, харылзаа, культура-чырыдыышкын албан черлеринге болгаш колхозтарга, совхозтарга, септелге-техника мастерскаяларынга ажылдап шыдаптар, бо талазы-биле айтырыгларны эки билир, коммунистиг ёзуга кижизиттинген болур ужурлуг. Шак ындыг доозукчуларны белеткээри башкыларның болгаш улус өөредилге ажылдакчыларының бистерниң мурнувуста тургустунган.

Бо чаа өөредилге чылындан эгелеп бистиң школа он бир чылдың школазы болуп шилчип, чаа өөредилге планын ёзугаар өөренип кирипкен. 9-ку класстарның өөреникчилери ниити эртемнерден аңгыда бойдус болгаш ниитилел дугайында эртемнерни өөренир.

Политехниктиг эртемнерни өөрениринче улуг кичээнгей салдынган. Өөреникчилер машинаны болгаш электротехниканы өөренип, бо эртемнер талазы-биле ханы билиглерни чедип алыр, күш-ажылга чаңчыгар дээш бүгү-ле практиктиг ажылдарны кылыр. Ол ышкаш бүдүрүлгениң бүгү-ле адырларының кол үндезиннерин өөренип, электрижидилгени болгаш комплекстиг механизацияны, автоматизацияны бүдүрүлгеге канчаар ажыглаарын теория болгаш практика талазы-биле өөренир. Ынчангаш бо талазы-биле тускай өөредилгени эрткеш, шилип алган профессияларынга боттарын белеткеп өөренип кириптер.

11 классты доосkan оолдар автослесарьның болгаш машиналарны башкарарының талазы-биле тускай мергежилдиг болурлар, а уруглар даараныр болгаш быжар талазы-биле тускай мергежилди алыр.

Бүдүрүлге өөредилгезиниң программазы чүгле техниктиг минимум-биле кызыгаарлаттынмас, аңаа инженер-техниктиг белеткелдиң чамдык айтырыгларын база киирген турар. Чаа техниканы шиңгээдип билиринге салымныг, техниктиг депшилгеге киржип шыдаар кижилерни школа белеткээр ужурлуг. Ооң ужурунда бо школада өөредилге-кижизидилгелиг ажылды ниити эртем болгаш политехниктиг бүдүрүлге өөредилгези өөреникчилерниң бүдүрүлгечи ажыл-чорудулгазы-биле холбашкан турар кылдыр эде тургузуп турар.

Бүгү-ле өөредилгени болгаш класстан дашкаар ажылдарны бистиң школаның коллективи амыдырал-биле болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүг чоруу-биле ханы харылзаалыг кылдыр холбаштырып чорудар. Физика, химия болгаш өске-даа эртемнерни өөренип, амыдырал-биле тудуш холбаштырар. Бо эртемнерни өөренип тура школа дооскан соонда бүдүрүлгеге ажылдап кире бергеш, таваржы бээри машиналарның болгаш техниктиг херекселдерниң, аппаратураларның эртем-техниктиг тургузугларын практика кырынга көрүп таныжар. Ынчангаш физика, химияның практиктиг кичээлдерин эрттирерде Кызылдың бүдүрүлгелеринге баар. Бүгү-ле эртемнерниң башкылары башкылаашкынны чорударда өөреникчилерниң боттарының шилип алган тускай эртеминиң аайынга холбаштырып чорудар.

Бистиң школа бүдүрүлге практиказын чорударда өөреникчилерни ийи чаңгыс азы тус-тус бригадалар аайы-биле үскеш, хоорайның тудугларынга, бүдүрүлге цехтеринге, мастерскаяларга эртирер. Бүдүрүлге практиказын эрттирер чамдык өөреникчилерни хоорайның бүдүрүлгелериниң ажылчыннарының чанынга быжыглаар. Ол чорук өөреникчилер бүдүрүлгениң чорудулгазын, ажылчын коллективтиң амыдыралын болгаш эрге-ажыктарын ханызы-биле билип алырынга, школачылар бүдүрүлгелерде мурнакчы дуржулгаларны өөрениринге, оон чаа чүүлдерни билип алырынга улуг ажыктыг.

Бүдүрүлге өөредилгезинче кирериниң белеткелин бистиң школа бо чылдың январь айдан-на эгелээн. Бүдүрүлге практиказы эрттирер черлерни ынчан ада-иелерниң болгаш өөреникчилерниң хуралынга чугаалашкан.

Бүдүрүлге угланыышкынныг школаны доозуп, төлептиг аажы-чаңга кижизиттинген, күш-ажылга чаңчыгып, улуг дадыгыышкыннарны алган өөреникчилер бүдүрүлгелерге болгаш көдээ ажыл-агый адырларынга база өске-даа черлерге ажылдап кире бергеш, ажылга боттарының мурнакчы, төлептиг чоруун көргүзери чугаажок.

Г. ЧЕРЕДНИЧЕНКО,
Кызыл, № 1 школаның директору.

КӨДЭЭ СОВЕТТЕР АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫНЫҢ ЗАОЧНЫЙ СЕМИНАРЫ

КӨДЭЭ СОВЕТТЕРГЕ ХЕРЕК ЭМГЕЛЕЛИН КЫЛЫРЫ

Утказының-даа, характер байдалының-даа талазы-биле янзы бүрү дыка хөй айтырыгларны ажылчы чоннар көдээ Советтерге, оларның күүскомнарынга тургузуп, үргүлчү кээп турар. Олар ажылчы чоннарның ол хөй санныг айтырыгларынга долу болгаш шын харыыны берип, эргежок чугула таварылгада чогуур хевир ёзугаар албанның бүзүреттинген шынзылгазын бээр ужурлуг.

Херек эмгелелин организастаарын эки тургузуп алган чүгле ындыг көдээ Совет, ооң күүскому ажылчы чоннуң негелделеринге шын болгаш бүзүрелдиг харыыларны берип шыдаар. Херек кырында, бистиң көдээ Советтеривистиң даргаларында болгаш секретарьларында ол талазы-биле мергежээн азы тускай өөредип каан кижилер эвес, а колдуунда Советтерниң ажылын удуртур кылдыр чонга идегеттиргеш, колхозчуларның болгаш ажылчыннарның ортузундан үнген чаа кижилер ажылдап турар. Ынчангаш ол ажылдакчылар ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң херээн чедиишкинниг удуртурун РСФСР-ниң ажылчы чоннар депутаттарының көдээ Совединиң дугайында Дүрүм-биле, совет тургузуушкуннуң талазы-биле үстүнде турар удуртур органнарның доктаалдары-биле, инструкциялары-биле, совет хоойлулар-биле болгаш албан черлериниң, ажылчы чоннарның чагаа, бижиктери-биле доктаамал, эки хандыр таныжып, өөренип ап тургаш, ам хандырып шыдаар.

Бир эвес көдээ Советтиң удуртукчулары үстүнде турар органнарның директивалары-биле, хоойлу-дүрүмнер-биле танышпас, ажылчы чоннарның чагааларын чогуур өйүнде, сагыш-човангыр көрүп шиитпирлевес болза, Советтиң, ооң күүскомунуң ажылын шын организастап, чоннуң айтырыгларынга чөптүг харыыларны, сүмелерни берип шыдавас дээрзи черле билдингир. А ол чорук, көдээ Советтиң удуртукчуларының, харын-даа Советтиң бодунуң, оон күүскомунуң ат-алдарын баксырадырынга чедирер. Мындыг байдалды болдурбас болгаш көдээ Советтиң ажылын чөп организастаарда херек эмгелелин, архив материалдарының шыгжалгазын шын болгаш эки организастаары эргежок чугула. Чүге дээрге, эки тургустунган херек эмгелели чокка Советтиң, ооң күүскомунуң хүн бүрүдеги ажыл-чорудулгазының шыны-биле уштап-башкарары болдунмас.

Бистиң көдээ Советтеривисте херек эмгелелин оларның күүскомнарының секретарьлары чорудуп турар. Көдээ күүскомнарның даргалары күүскомнуң ниити ажылын удурту ру-биле чергелештир, иштики херектерни эмгелеп, кадагалаарын үргүлчү хайгаарап, бо талазы-биле секретарьларның ажылын контрольдап, удуртур хүлээлгелиг.

Көдээ күүскомнуң даргазы, ылаңгыя секретары херек эмгелелин чорударының арга техниказын кончуг эки билген турар ужурлуг. Бир эвес херек эмгелели сандаргай, ында кандыг-даа корум-чурум чок болур болза, чамдык хулиган элементилер ону кончуг оптуу-биле ажыглап болур. Олар көдээ Советтиң таңмазын-даа, штампазын-даа, азы кандыг-бир майыктыг саазыннарны-даа оорлап ап, күзээн-не документилерин кылып алгаш, оларны боттарынга ажыктыг кылдыр канчаар-даа ажыглап болурлар. Шак ындыг кижилер көдээ Советтерниң чамдык ажылдакчыларының дуржулга чогун ажыглап алгаш, көдээ күүскомнардан янзы бүрү шынзылгаларны ап, оларны туралаан-на чүүлдеринге ажыглап турарының фактылары бар. Ол ышкаш, төрүттүнгениниң херечилелиниң майыктарын, күш-ажыл дептерлерин, чамдык инструкцияларны болгаш справочниктерни көдээ Советтерниң херектериниң иштинден оорлап ап, оон-биле көдээ Советтерни ажыл-агый, культура тургузуушкунунуң чамдык айтырыгларын шын көрүп шиитпирлээр аргазы чок болдуруп турар.

Ындыг чүве болганда, көдээ Советтерге херек эмгелелин шын организастаары аңаа-ла бир чүве эвес, а бистиң күрүневиске улуг политиктиг ужур дузалыг чүүл болуп турар. Ындыг турбуже, Таңды, Каа-Хем, Өвүр, Тожу, Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик болгаш өске-даа чамдык районнарның элээн хөй көдээ Советтеринде херек эмгелели багай байдалда туруп турары хыналдадан көзүлген. Дыка хөй көдээ күүскомнарның даргалары болгаш секретарьлары херек эмгелелиниң инструкциязын өөренип албаан, оон түңнелинде херек эмгелелинде болгаш документилер кадагалалында улуг алдагдалдарны кылып турарлар. Ол хамаан чок, областа дыка хөй көдээ Советтерниң күүскомнары херек эмгелелиниң инструкциязын безин чидирип алган.

Таңды районнуң Элегес, Межегей, Тожу районнуң Ий, Өвүр районнуң Хандагайты болгаш областың өске-даа элээн хөй көдээ Советтеринде херек эмгелелиниң чаңгыс зай чысказ даңзызы кылдынмаан, документилерниң шыгжаашкыны корум-чурум чок, ооң ужурундан келген документилерниң күүселдезиниң хыналдазы чоруттунмайн турар. Элээн хөй көдээ Советтерде херектерниң чысказал даңзылары бар болза-жок, оларны тус чериниң онзагай байдалын өөренип көрбейн ёзу барымдаалап тургускан.

Чамдык районнарның көдээ күүскомнарының секретарьлары кирген болгаш үнген документилерни тускай дептерлерге бүрүткевейн турарлар. Ооң ужурундан, үнген болгаш кирген документилерниң учёду чок болуп турар, а ол чүл дээрге, документилерниң онча менди кадагалалының дугайында кандыг-даа магадылалдың чок болуп турары ол болгаш ылаңгыя оларның күүселдезиниң контролю чок болуп турары ол-дур.

Дыка хөй көдээ күүскомнарының секретарьлары хамаатыларның билдириишкиннерин болгаш хомудалдарын тускай дептерлерге бүрүткевейн турар. Оон түңнелинде ажылчы чоннардан кирген билдириишкиннерниң болгаш хомудалдарның шимчээшкинин, оларны көрүп, шиитпирлеп турарының түңнелдерин болгаш хуусааларын тодарадып билип алыры берге, а чамдыктарын дептерлерге бүрүткевейн-даа, күүселдезиниң дугайын демдеглевейн херекке кошкулап каар таварылгалар дыка хөй.

Арыг-Үзүү, Хандагайты болгаш өске-даа чамдык көдээ Советтерде шыңгыы отчёттуг документилерни болгаш майыктарны кадагалаарының чурумун сагывайн, чоннуң хамааты байдалының актызын бүрүткээриниң болгаш херечилеп бадылаар кылдыныгларны күүседириниң чурумунуң дугайында инструкцияны хажыдып турар, а Чөөн-Хемчик районнуң Ийме көдээ Совединде херечилеп бадылаар кылдыныгларны чорутканы дээш күрүне каайлызын безин хамаатылардан тыртпайн турган.

Таңды, Өвүр болгаш Улуг-Хем районнарның чамдык көдээ Советтеринде сессияларны болгаш күүскомнарның хуралдарын чогуур белеткел чокка болгаш чугаалашкан айтырыгларның талазы-биле шиитпирлер хүлээп албайн, чүгле санал берген кижилерниң саналдарын допчузу-биле бижип каары-биле кызыгаарлап каап турары ышкаш, шак ындыг фактыларны канчап-даа болдуруп болбас ужурлуг. Дыка хөй көдээ Советтер сессияларының болгаш күүскомнар хуралдарының протоколдарын бижиир тускай дептерлерни эскээр ажыглап, а протоколдарны эңаз аңгы саазыннарга бижип турар, ынчангаш чамдык таварылгаларда ол саазыннарын чидирип алган болгулаар.

Көдээ күүскомнар ажыл-агый болгаш алфавиттеп бижээн ат даңзызының дептерлерин кайы хамаан чок мылчактай бижип турар, көдээ Советтерниң девискээрлеринде түр чурттап турар хамаатыларның даңзызын көдээ Советтерниң хөй нуруузу кылбайн турар. Шериг хүлээлгелиглерниң, ол ышкаш, школа назылыг болгаш школа назыны четпээн уругларның учёду көдээ Советтерде багай тургустунган.

Үстүнде айыттынган четпестерни райкүүскомнар эки билип турарлар. Ындыг болза-даа олар ол четпестерни чайладыр талазы-биле боттуг хемчеглерни албайн турар. Ылаңгыя, ажылдың бо участогун шуут харыылап турар райкүүскомнар секретарьлары болгаш ниити килдистер эргелекчилери көдээ Советтерге херек эмгелелин чурумчударынче чогуур кичээнгейни салбайн турар болгаш ону кылыр талазы-биле көдээ күүскомнарның даргаларын болгаш секретарьларын дыка четпес өөредип, документилерни даңзылап, кадагалаар херекте четпестер-биле эптежип турарлар.

Көдээ Советтер болза күрүне эрге-чагыргазының көдээде органнары болур. Оларның эргелери болгаш хүлээлгелери РСФСР-ниң ажылчы чоннар депутаттарының көдээ Совединиң дугайында Дүрүмде бүрүн тодараттынган.

Херек эмгелели дыка хөй айтырыгларны хаара тудуп турар. Херектерниң ниити даңзызын тургузары болгаш бадылаары, үнген, кирген документилерни ылавылап бүрүткээри, оларны күүседикчилерге дамчыдары, оларның күүселдезин хынаары, негээри, документ бүрүзүн утказы талазы-биле төрел аайын барымдаалап тус-тус папкаларынга көктеп, бүрүн бүдүн кадагалаары, Советтиң документилерин, ылаңгыя протоколдарны, шиитпирлерни, айтыышкыннарны, шынзылгаларны болгаш оон-даа өске чугула документилерни шын болгаш идея талазы-биле бедик деңнелдиг кылыры, янзы-бүрү даңзы бүрүткелдерни, учёт, сан-түңнелдерни кылыры болгаш оларны корум-чурумнуг, серемчилелдиг шыгжап кадагалаары болгаш өскелер-даа—бо бүгү шуптузу херек эмгелелиниң айтырыглары болуп турар болгаш олар көдээ Советтерге үлегерлиг кылдынган турар ужурлуг.

Көдээ күүскомнарның ажылының бо чугула кезиин үндезини-биле экижидерин чедип алырда, күүскомнарның даргаларының, ылаңгыя секретарьларының ол ажылче кичээнгейин угландырары болгаш кызымаккай ажылдаары негеттинип турар.

А. ВИЛИЖАНИН,
облкүүскомнуң ниити килдизиниң эргелекчизи.

ХӨЛЧҮК КЫДЫЫНДА ӨГ

Машинавыс баалык кырынга үнүп келирге, мурнувуста улуг ыйгылда, хөлчүк кыдыында ак өгнүң хөрээ көстүп тур. Кудургайны куду баткан дазыр оруктап чоруп орувуста демги өгнүң коданы бүрүн көстүп келди, улуг кажаа иштинде, хой аразында улус турлар. Чолаачы машиназын кажаа чанынга тургузуптарга, бистер үнгеш, демги улус-биле мендилежип, ажыл бүдүнгүр болурун күзедивис.

Ажылдап турган улус бискедаа алаакпайн, улуг кажааның иштинде ийи бичии кажааларга хойларны кажаалааш, аскын дуглаптылар. Узун сыныг, аныяк орус оол демги үзүп, кажаалап алган хойларының кудуруктарындан сегирип алгаш, сыкыртып эгеледи, хереэжен кижи тарыттынган хойларны шилде будук-биле демдектээш, салып-ла тур, а ийи бичии уруг демгилерге дузалажып-ла турлар. Ажыл дүрген-даа чоруп тур.

Ажылдап турган улуска шаптык кылбайн, боттарывыс аравыста чугаалажып, «Кызыл тараачын» колхозтуң азы «Өөк» совхозтуң малчыны ирги бе дижип, чиңге-нарын дүктүг аныяк хойларның деңгилдезин магадап тур бис. Ынчап турувуста доруг аъттыг оол хап келгеш, ында турган улус-биле мендилешкеш, аъдын тергеде баглап кагды.

— Чедип келдиң бе, Сайын-оол? Хой тарып тур бис, чеди чүс ажыгны тарыдывыс, ам 200 хире арты, дүрген доозар-дыр, дузалажып көр—деп, хой тарып турган эмчи чугаалаарга, демги оол кажаа иштинче кире бергеш, хойларны тудуп бере берди. Эмчи-даа, оон дузалакчылары-даа туттунгур, шалыпкын ажылдааш, кажаага турган хойларны тарып доозупкаш, бистиң-биле чугаалажып, өгже чоруптулар.

Чугаалажып таныжарывыска, «Өөк» совхозтуң база бир дээре кадарчызы Кужугет Намчылович Сендажы болду. Сендажының кадайы Чимит Лопсановна Хуурак-биле, хой тарып турган эмчи-биле чугаалажып, малчынның болгаш совхозтуң ниити малының байдалын айтырып, таныжып олурувуста, өдек адаанда чадагтергелиг кижи чоруп олур, чедип келзе-ле кадарчы Сендажы ол болду. Малчын бистерниң-биле мендилежип, кайын келгенивисти, кайнаар бар чорууруувусту айтырган соонда, мал эмчизи олургаш:

— Кужугет Намчылович, силерниң хоюнарга бруцеллёзка удур сыкыртыышкын кылып турдувус, 5 шак иштинде 950 хой тарыдывыс, ам үш хонгаш катаптаар бис — дээрге, Сендажы хомудаан байдалын илередип, мал эмчизиниң медээлевейн келгенин демдеглеп кагды. Чүге дээрге та[illegible]лга чорудар белеткел чок турган, ол хүн хой ырак одарга чораан.

Сендажыларның кадарып турар хою 1959 чылдың март, апрель айларында төрүттүнген, шуптузу кыс дөтпелер, оларның назынын билбес улус улуг хойлар кылдыр бодаар.

— Эрткен чылдың июнь айда 950 баш чаш хураганнар хүлээп алгаш, манаа чайлаан улус бис, оларны, кадатты үргүлчү таарыштырып чайлаанывыстан хураганнарның деңгилдези эки болган, совхозтуң мал эмчилери бирги чергениң кылдыр санаан чүве. Бо чайын кан-халыын болза-даа хоювустуң күжү багай эвес — деп, Сендажының мурнап, оон кадайы Хуурак бистиң айтырыывыска харыылаарга, мал эмчизи бадыткап: «бо чылын база бирги чергениң болуру магат чок» деп кагды.

Шивилиг одарында Сендажылан ангыда совхозтуң ийи кодан, 500—600 баш хойлары база одарлап турар. Чаңгыс одарда болза-даа, ол коданнарда хойларның деңгилдези Сендажыларныынга ыракта четпес болгаш хорамча база бар.

— Малдың баш санының өзүлдези база продуктулуу чүгле ажаалдадан хамааржыр — деп, Сендажыларның чугаалап олуразы шын. Бо малчыннар чайның изиг үезинде хоюн эртенги болгаш кежээки серииннерде, чамдыкта дүне одарладып, хүндүс девээлиг, суглуг черлерге дыштандырып кадарар. Кышкы үеде одарларны таарыштырарынче онза кичээнгей салып, ай-айларга планнааш, мал күштүг турда эңче ырак одарларны ажыглап турар болгаш улуг сооктарда мээс, дүннээрек черлерге хоюн одарладыр.

Бо малчын өг-бүлениң шудургу күш-ажылының түңнели мындыг: эрткен чылын бир баш хураганга онаажтыр ортумаа-биле 183 грамм дүк алган, кыш шириин болзажок, чаңгыс-даа баш хораттпаан, бо чылдың часкы кыргылдазында ортумаа-биле бир харлыг хойдан-на 1,15 кг дүк алган, а хойларның ниити дириг деңзизи бир хойга онаажтыр алырга 23,7 кг, чамдык хойларның деңзизи—30—35 кг чедип турар.

Малчынның моон соңгаар сорулгазын болгаш амыдырал-чуртталгазын сонуургап таныжкан бис. 950 баш дөтпе хойларны шилээш, 600 башты төрүүр хойлар кылдыр арттырары совхозтуң бүдүрүлге планында көрдүнгенин, бо күзүн оларны эдержилгеге киргеш, Сендажыларга быжыглаарын мал эмчизи биске тайылбырлап берди.

— Совхозтуң дирекциязының айтыышкынын хүлээп алган бис, моон соңгаар чыл-чылда-ла биске онаашкан планны күүседип, харын Социалистиг Күш-ажылдың Маадырлары эштер О. Лопсанчап, Ү. Кандан оларның үлегер-дуржулгазын ажыглап, хойну чылда ийи катап оолдадып турар, хөй хураган, хөй дүк алыр, партияның XXI съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар, чеди чыл планын хуусаа бетинде күүседиринге боттарывыстың күш-ажылывысты киириштирер сорулганы салып алган бис—деп, Хуурак биле Сендажы чугаалап олурарлар.

Малдың күскү семиртилгезиниң, кыштагладыышкынының дугайында бо малчыннар улуг кичээнгейни салып турар. Совхозтуң тараазы, сигени ажаап алдына бээрге, Сендажы хоюн аңгыстарга, сиген шөлдеринге күзегледип семиртир болгаш кыштаан чайын боттары септеп, чылыглап, кажаа иштинге төгер өдекти бөлүп, кургадып алган.

А. АЛДЫН-ХЕРЕЛ.
Бии-Хем район.

Бүдүрүкчү мал херек

Көк-Терек суурда 200 ажыг өрегелер чурттап турар. Оларның хууда инек малын июнь айдан бээр ийи кодан кылдыр кадатка тургускан, ында ниитизи-биле 150 ажыг баш саар инектер бар.

Хууда инектерни тускай кадатка кииргени колхозчуларга кончуг ажыктыг. Колхоз баштаар чери оон деткип, хууда малга бүдүрүкчү бугаларны каттыштырып бээр дугайында сагыш салыр ужурлуг. Ындыг турбуже, мынчага чедир ол ийи кодан инекке бүдүрүкчү буга каттыштырбаан.

Колхозтуң бүдүрүкчү малы чедишпес бе дээрге, херек кырында байдал ындыг эвес. Ниитиниң малынга каттыштырарындан артыкталып турар 10 хире бугалар бар.

Ынчаарга ам колхоз баштаар чери болгаш Алдан-Маадыр кезээ Соведи чүнү бодап турарыл?

Т. МОНГУШ,
Сүт-Хөл район.
«Алдан-Маадыр» колхоз.

Ээзи чок склад

Өвүр районнуң төвү Хандагайтыда ээзи чок склад бар. Ук складты Чөөн-Хемчик районнуң тараа белеткел чери тараа шыгжаар дээш туткан. Оон соонда Өвүрнүң мясопром пунктузу ажыглап турган. Бо чылын ол склад ээн чайлаан.

Складтың ээзи кымыл дээрзи ам билдинмес. Ону тудары күрүнениң хөй түңнүг хөреңгизин чарыгдаан болгай. Склад ээн болган ужурундан, оон херимин эрткен, дүшкен билдинмес кижилер чоорту дажыглап эгелээн. Хаалгалары үрелген, шалалары шаарарып турар апарган.

А. АРТАА.

Чоннуң хереглелдерин үлегерлиг хандырар

Кызыл хоорайның № 1 чунар бажыңының ажылынга хамаарыштыр чоннуң чамдык хомудалдары чөптүг деп бодаар мен. Чунар бажыңны эртен чогуур шагында ажытпас, оон кассазы кежээ шак четпээнде хагдына бээр таварылгалар сөөлгү үеде болуп турар. Ол ышкаш ол чунар бажыңның буфединде эьт дүрбүүр херексел болгаш саваң сөөлгү үеде шуут көзүлбестээн.

— Эьт дүрбүүр болгаш чунар саваң ышкаш чоннуң чугула хереглел чүүлдери силерниң буфедиңерде чүге чогул?—деп, чунар бажыңның директорундан айтырарга— силерниң бо айтырыыңарга чогуур харыыны буфет эргелекчизи эш Дырнаева харыылаар ужурлуг— деп, серт-даа дивес харыылап каар. А кажан буфет эргелекчизинден сонуургап айтырарга:

— Мээң буруум эвес, а садыг черлери чунар саванны болгаш эьт дүрбүүр херекселди биске бербейн турар—деп, база-ла доомча чок харыылаар. Эш Дырнаеваның бо харыызы чүвениң чогум шынныынга дүүшпес тайылбыр-дыр деп бодаар мен. Чоннуң хереглелин хандырар төлээде, буфет эргелекчизи кижи чунар саваң ышкаш үүрмек чүүлдерни канчап-даа тып ап, чунуп келген чонга садыглап болур аргалыг. А кажан хомудал болгаш саналдар дептерин дилээрге—ол дептер кайда боор, хыналда кылыр дээш чогуур черлер алгаш барган болгай—деп, эш Дырнаеваның харыызы ам чаңчыл болган. Хоорайның № 1 чунар бажыңының ажылында бо четпестерни чайладыр талазы-биле Кызылдың коммунал ажыл-агый килдизинден тодаргай хемчеглерни алырын күзеп турар мен.

В. МИРОШНИКОВ,
тудуг мастери.

Сентябрьда чаа кинолар

Сентябрьда областың киноэкраннарынга элээн каш совет болгаш даштыкы чаа кинолар үнер. Оларның бирээзи болза Свердловскиниң киностудиязының кылып бүдүргени **«Чагаалгрны манаңар»** деп кинотоожулал болур. Ук кинофильм Сибирьниң улуг, чаа-чаа тудугларынче аъттанышкан аныяктарның патриотчу ажыл-херектериниң дугайын тоожуп турарындан бистиң көрүкчүлеривиске солун.

Бо фильмде көргүскен чүве болза, электри дамчыдылгазының бедик вольтулуг шугумун ээн, дүмбей тайгада тудуп кылып турар аныяктарның маадырлыг ажыл-ижи. Ол чаа тудугда чурттуң ол-бо булуңнарындан янзы-бүрү аажы-чаңныг, салым-хуулуг кижилер четкилеп келгеннер. Чижээ, шеригден чаа келген, ак-сеткилдиг Филипп-даа, мурнунда такси чолаачызы чораан Ленька-даа, ортумак школа дооскан Костра-даа, мурнунда оор чораан Володя Аксаров-даа болгаш өскелер-даа бар. Төрээн чуртка, бүгү совет улуска ажыктыг ол улуг тудугда ажылдап турар ол кижилерниң канчаар ажылдап, чурттап турарын, оларның күш-ажылчы эп-найыралының канчаар быжыгып турарын шынныг тоожуп турары-биле бо фильмниң кижизидикчи ролю ынчангаш улуг.

Совет Армияның солдаттарының амыдырал-чуртталгазының болгаш дайынчы дадыгыышкынының дугайын Одесса киностудиязының бүдүрүп кылганы **«Он тос харлыг турдулар»** деп фильм чугаалап турар.

Ада-чурттуң Улуг дайынының бир-ле хүннеринде бир шериг кезээниң командылалы пионерлер Витя Остапенко болгаш Шура Гончар оларга фронт шугумун эрткеш, «улуг черже» чугула документилер чедирерин дагзыр. Дидим пионерлерниң мурнунда айыылдыг, дыка берге орук, чүл дээрге олар немец эжелекчилерниң эжелеп алган черлерин дамчыштыр эрттип, командылал чериниң даалгазын ыявыла күүседир. Оолдарның ол даалганы күүседиринге чер болганга-ла совет кижилер дузалажырлар. Улуг бергелерни дидим ажып тиилеп тургаш, ол пионерлер даалганы күүседиптер. Ялта киностудиязының бүдүргени **«Кандыг-даа ертек-биле болза»** деп урал-чечен кинофильмниң утказы ындыг.

Удавас **«Баштайгы шылгалдалар»** деп өңнүг белорус фильминиң баштайгы кезээ бистиң экраннарывыска көстүп келир. Бо фильм болза баштайгы орус революцияның болуушкуннарын көрүкчүлерге сагындырар. Тельшино дээр көдээ суурга аныяк башкы Андрей Лобанович чедип кээр. Ол башкы хаан чазактың «хосталгазынга» ынанып, идегеп турар. Ындыг-даа болза хаанныг Россияның буржуаз-помещиктиг тургузуунуң бужар чоруктарын каракка көзүлдүрүп кээр болуушкуннар Лобановичиниң баштайгы бодал-идегелин үндезинни-биле өскертиптер.

Геологтарның ажыл-амыдыралының херек кырында дүвүренчиг, сагыш човаачыг болуушкуннарын **«Дуннааргай Вангур»** деп кинотоожуда чугаалап турар. Ук фильмде көргүскен чүве Уралдың дүмбей караңгы аргаларында болуп турар, чүл дээрге бөлүк геологтар титан деп ховар металлды дилеп чоруп турарлар.

«Розалар чечектелип турда» деп өңнүг узбек кинофильм гидрологтарның экспедициязынга студент Дульбарның практика эрттирип чедип келгениниң дугайын тоожуп турар.

Кыдат Улус Республиканың кинематографиязы сентябрьда **«Хоочун солдаттың чаа төөгүзү»** деп кинотоожу-биле демдеглеттинер. Уран-чечен фильмнерни бүдүреринге техниктиг депшилге дээш 1959 чылда Москвага болуп эрткен Бүгү-делегей кинофестивалынга бо фильм мөңгүн медаль-биле шаңнаткан, ол фильмниң кол маадыры—ажыл-агый черлериниң директору Лао Чжаньның ролюн шылгараңгай кыдат артис болгаш режиссёр Цуй Вэй көрүксенчиг күүседип турар.

Мурнунда партизан отрядының командири, хоочун солдат, сураглыг адыгжы чораан Лао-Чжань күрүне ажыл-агый чериниң директору болу бээр. Ынчангаш хоочун солдаттың чаа төөгүзү үлегерлиг ажыл-агый черин тургузуп быжыктырарының бергелерин эрестиг ажып эрттери-биле эгелээр.

«Сылдыстар» деп болгар-немец фильм кижиниң кижи дээш демиселинге, Рут дээр еврей кыстың болгаш немец офицер Вальтерниң аразында арыг болгаш даржыктыг берге ынакшылынга холбашкан.

Болгар болгаш немец кинематографистерниң бир-ле дугаар кады кылганы «Сылдыстар» деп кинофильми бүгү делегейниң кино хөй-ниитизиниң бедик үнелелин алган.

Бөгүнгү Венгрияның аныяктарының амыдыралының дугайын, оларның күзел соруктарының, ынакшылының, өөрүшкүзүнүң дугайын **«Субботадан понедельник чедир»** деп кинофильмде чугаалап турар. Ук фильм бир пөс-таавы фабриказында ажылдап турар хөглүг, омак бөлүк кыстарның ажыл-амыдыралын көргүскен.

«Шумаваның хааны»—бо чехословак кинофильмниң утказын кысказы-биле чугаалаарга мындыг: кезек бөлүк дайынчылар Чехословакияның күрүне кызыгаарының айыыл чок чоруун Шумавада камгалап турарлар. Ынчаарга кызыгаар дужук тулаалыг малгаш-баларлыг черлеп эрткен. Ол дужук баларлыг черни дамчыштыр орукту чүгле контрабандист Киллиан билир деп баштай ынчаар бодап турар. Удатан чок кызыгааржылар Киллианны истеп тудуп алганнар. Ынчангаш кызыгаар ам тайбыңчыыр деп бодал база төрүттүнер. Ындыг-даа болза кызыгаарда—шериг кезээниң начальниги ол бодалга шуут каттышпайн турар.

Шынап-ла, кызыгаар үрээр чоруктар база-ла уламчылавышаан туруп берген. Ынчап тура кызыгааржылар «Шумаваның хаанын», ол черниң арга-ыяш хайгааракчызы, кижини тудуп алганын пат кайгааннар. Ынчангаш бо фильмде көргүскен чүүлдер херек кырында болган чоруктар болур-дур.

«Отрядтың командири» деп фильмниң болуушкуннары Болгарияга 1943 чылда болган. Ынчаарга ол фильмде көргүскен чүүлдер **«Антон Иванов»** деп партизан отрядынга херек кырында болган чүүлдерниң дугайын тоожуп турар.

М. МАМОНТОВ.

КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙНЫҢ ЧАА ТЕХНИКАЗЫ

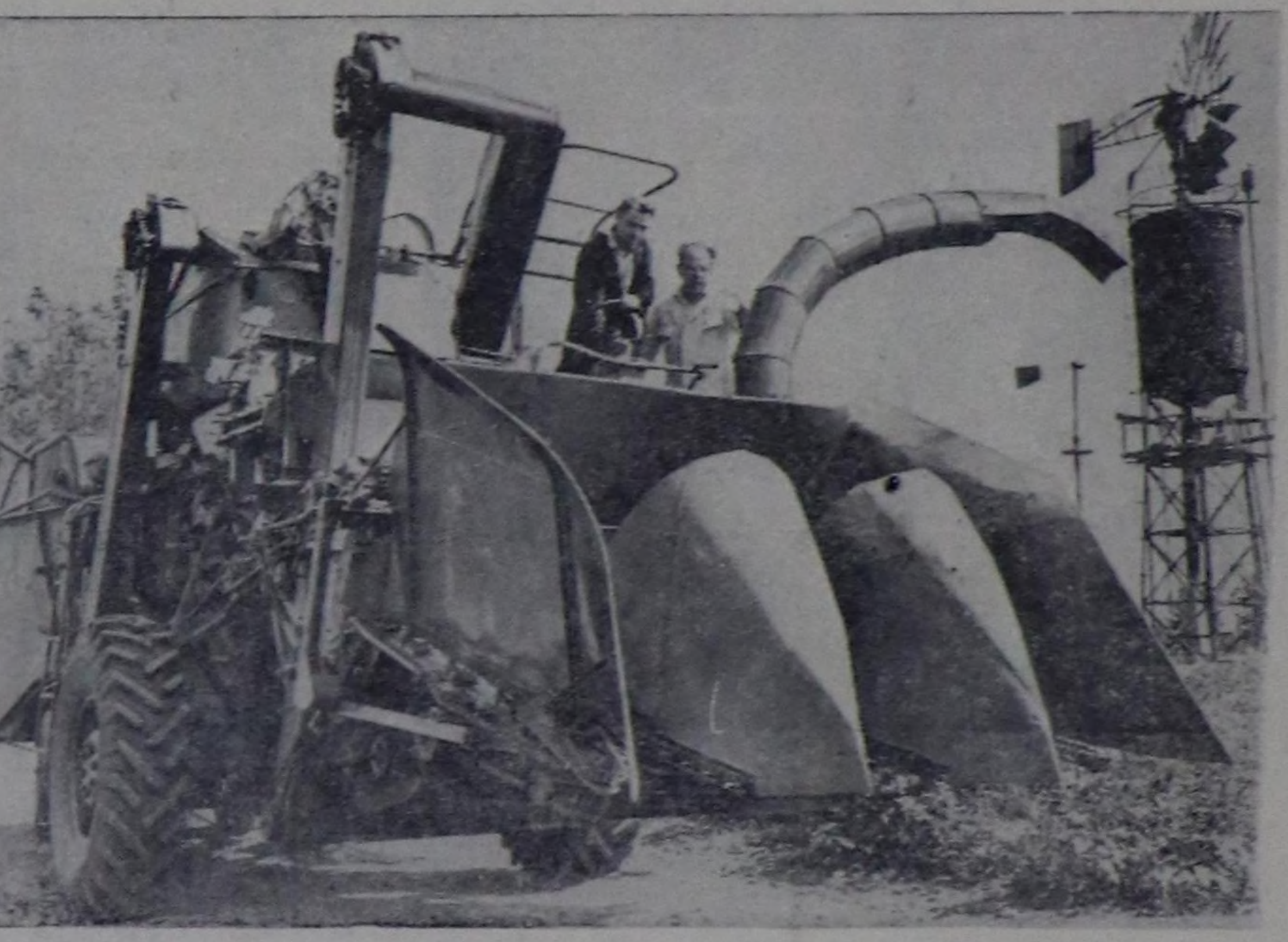

Ростов область. Көдээ ажыл-агыйның механизациязының болгаш электрижилгезиниң Бүгү-российн эртем-шинчилел институдунуң ажылдакчылары чаа технологияны ёзугаар тарымал тоорукту ажаап алырынга хереглээр аскылыг тургузулганы «СК-3» комбайнга таарыштыр чогаадып тургусканнар.

Чурукта: тарымал тоорукту ажаап алыр чаа аскылыг тургузулга.

Фотозу **В. Егоров биле Турбинии.**

СЭТА-ның фотохроникаҙы.

Атеисчи пропагандистерге дузаламчы

МОРАЛЬ ДУГАЙЫНДА

Мораль деп терминни—сөстү бистер кижиниң хүн бүрүдеги ажыл амыдыралынга болган чок-ла хереглеп турар бис. Ынчалза-даа ол терминниң алыс утказын билбес кижилер ам-даа бар. Мораль дугайында айтырыг нарын болгаш чугула айтырыг. Бо дугайында шаг төөгүден бээр чүзүн-бызын буржуаз социалогтар, философтар дыка хөй номнарны бижизе-даа, моральды эртем ёзузу-биле шын тодарадыр тайылбырлап шыдаваannar. Чүге дээрге моральга хамаарышкан айтырыгларны шын тайылбырлаар чорук мөлчүкчү аңгының, оларның тергиидеп турары буржуаз ниитилелдиң кижи көөр хөөн чок өжээнниг чүдек бужар моральдыг үндезиннерин сойгалааны ол болур.

Чүгле марксизм-ленинизм мораль дугайында ёзулуг эртемге үндезилээн шын тодарадыгны берген. Мораль деп чогум чүл? Ол болза дүрүм-дүр. Дүрүм боорда хоойлу-дүрүм үндүрер черлерниң бижип үн[illegible]үп турары дүрүмнери ышкаш саазынга бижип кагбаан, а кижи төрелгеттен ниитилелдиң хөгжүлдезиниң чорудуушкуну-биле дүрүм ёзугаар тургустунуп келген дүрүмчээн ёзу чаңчыл-дыр. Ону бөдүүн кара чугаа-биле тайылбырлаарга, кижилерниң ниитилелде ниити чуртталгазының ёзу-чуруму, оларның ниитилелге, бот-боттарынга хамаарыштыр бодун канчаар ап чорууруну чаңчылы, дүрүмү, ниитилелдиң мурнунга, бот-боттарының аразынга хүлээлгези-дир. Ынчангаш ону кижилерниң бодун канчаар ап чорууруну чаңчылы деп кысказы-биле чугаалап болур.

Мораль болза кижи ниитилелдиң хөгжүп сайзыраары-биле кады база хөгжүп сайзырангайжып турар: эрги ниитилел буурап дүжери-биле кады оон эрги морали — ёзу чаңчылы база буурап дүжүп, чаа, оон бедик моральга орнун чайлап берип турар. Ынчангаш мораль — ёзу чаңчыл, ниитилел тургузуундан хамаарылга чокка, кезээ-мөңгеде өскерилбес турар чүве деп буржуаз социалогтарның бадыткап турары ышкаш эвес, харын ниитилелдиң базизиниң — материалдыг амыдыралының хөгжүлдезинден хамаарыштыр, бүдүрүлге харылзаазындан хамаарыштыр ол сайзырап өскерлип турар. Ынчангаш мораль—ниитилелдиң ёзу чаңчылы болза ниитилел медерелиниң бир хевири боор турар.

Ниитилел хөгжүлдезиниң, оон тургузуунуң хевириниң өскерлип турганының аайы-биле кижилерниң моралының—ёзу чаңчылының өскерлип, улам сайзырангайжып чоруп орарын тодаргай чижектерден көрүп болур. Бо дугайында В. И. Ленин «Народниктерниң экономиктиг утказы» деп ажылынга мынча деп бижээн:»... Черге быжыглап каан крепостной тараачыннарның күш-ажылын мөлчүп чиириниң системазы крепостниктиг ёзу чаңчылды тургускан; «өскениң ужун», «ээзиниң акша хөреңгизинге» ажылдап турар «хостуг күш-ажылдың» системазы, — демги ёзу чаңчылдың орнунга буржуазтыын тургускан». (Т. 1. арын 363)

Ниитилел тургузуу кандыг хевирлиг болдур, ол тургузугнуң ёзу чаңчылы—моралы база ындыг боор турар дээрзин мында тодаргай көргүзүп турар.

Октябрь революциязының тиилелгези чаа моральдың, коммунистиг ниитилелдиң моралының тиилелгезин болдурган. Коммунистиг ёзу чаңчыл, аажы чаң болза пролетариаттың аңгы демиселиниң эрге-ажыынга чагыртткан. Ол чүл дизе, эрги шагның, эрги тургузугнуң бүгү-ле хоралыг, бүдүүлүк, чыдып калган ёзу, чаңчылдарынга, аажы чаңнарга ол удур боор турар.

Октябрь революциязы тиилээш, ажылчы чон эрге-чагырганы бодунун холунга албышаан, эрги мөлчүкчү аңгылыг ниитилелдиң ёзу-чурумун чок кылганы-биле, ол тургузугнуң ниитилел идеологиязы, ёзу-чуруму, аажы чаңчылы база чок кылдынган. Бо дээрге делегейге төөгүлүг улуг ужур-дузалыг эргилде болган.

ССРЭ-де бүдүрүлгениң чепсек-херекселдеринге хуунуң өнчүзүн узуткааны болгаш социалистиг өнчүнүң тиилээни, күш-ажылдың чаа хевирлериниң аразында чаа харылзааларның тургустунганы—бо бүгү совет кижиниң чаа моралын, аажы чаңчылдарын тывылдырган. Совет кижилер ниитиниң өнчүзүн, күш-ажылды чаа ёзу-биле көрүп турар. «Ажыл-кылбас кижи—чем чивес» деп социалистиг принцип, күш-ажылдың социалистиг хевирлери чаа, коммунистиг моральдың хевирлеттинериниң үндезини болур. Совет тургузуг болза хамаатының, совет патриоттуң коммунизм дээш, бүгү кижи төрелгетенниң аас-кежии дээш демиселчиниң моралын кижиге чаңчыктырып, хевирлеп турар. Совет патриотизм—совет кижилерниң чаа коммунистиг моралының, чаа аажы чаңының эң ханы илереэшкини болза, Төрээн чуртунуң хереэ дээш оларның эрес-маадырлыг чоруктарының үндезини болур. Капиталистиг моральдың артыышкыннарындан кижиниң медерелин аштап арыглавышаан, совет тургузуг болза кижилерниң характеринге чаа моральды—аажы чаңчылды, шыварларны тывылдырып, оларга кижини дадыктырып кижизидип турар.

Аңгылыг ниитилелде мораль болза ниитилел медерелиниң өске-даа хевирлери ышкаш, демисежип турар аңгыларның идеологиязын тодарадып турар.

Шажынның суртаалы, хуурмак номналы-даа, мораль ышкаш, ниитилел медерелиниң бир хевири. Ынчалза-даа шажынның суртаалы, моралы кезээде дарлакчы аңгының, оларның каргыс, караңгы бүдүүлүк ёзу чаңчылын кезээде камгалап, депшилгелиг бүгү чүвеге удурланчак болуп турар.

Коммунистиг мораль болза ажылчын аңгының революсчу идеологиязының чартылбас кезии, ынчангаш социалистиг ниитилелдиң кижилериниң аажы-чаңының кол мөзүзү болур. Амгы үедеги бүгү шажыннар коммунизм тургузарының сорулгазын чедип алырынга шаптыктап турар ындыг моральды нептередирин оралдажып турар болганда, коммунистиг мораль шажынчы моральга бүгү тала-биле удурланышкак болгаш оон-биле эптешчок.

Коммунистиг ниитилелдиң чаңчылы, өске бүгү чаа, депшилгелиг чүүлдер ышкаш, эрги тургузугнуң бүдүүлүк ёзу чаңчылы-биле демиселге тургустунар. Ынчангаш чаа ниитилелдиң эге үезинде эрги ёзу чаңчыл чоннуң амыдыралының, аажы чаңчылының чамдык чүүлүнде кезек үеде артып каап турар. Бир эвес эргиниң ол артыышкыны-биле шыңгыы демисешпес болза ол белен читпес, харын биче эвес хораны чедирип болур.

Кижиниң кылган кандыг-бир үүлгедиин, аажы-чаңының овур-хевирин үнелеп көөр төлээде, ол үүлгедиг чогум чүнүң ужун чугула апарганын, ону кылырда ук кижи чүнү удуртулга болдурганын барымдаалаар апаар. Ындыг болганда, моральдың эң чугула нарын айтырыы болза мораль талазы-биле үүлгедиглерниң чылдагааннарын болгаш алыс сорулгазын тайылбырлаары болур. Бистиң хөгжүлдевистиң амгы үе-чадазында кижиниң ажыл-чорудулгазының кол эчис сорулгазын коммунизмни тургузар дээш демисел деп коммунистиг мораль санап турар. Коммунистиг ниитилелди тургузары ажылчы чоннарның күш-ажылчы болгаш хөй-ниитичи ажыл-чорудулгазынга сагыш-сеткил талазы-биле сырый каттыжарын негеп турар. Коммунизмниң техника-экономиктиг болгаш культурлуг белеткел суурларын тургузары бистиң ниитиледивистиң эң чоокку үедеги сорулгазы болур деп, СЭКП-ниң XXI съездизи айыткан. Совет кижи бүрүзүнүң амыдыралының эчис сорулгазы-даа моон-биле тодараттынар.

Коммунистиг моральга удурланыштыр, шажынчы мораль болза кижиниң амыдыралының болгаш ажыл-чорудулгазының эчис сорулгазын ниитилелдиң чаагай чоруунда эвес, кижилерге ажыктыг күш-ажылда эвес, а «сүнезинни» камгалаарында болгаш бурганга «сүзүүн ышкынмазында» деп өөредип турар. Кандыг-даа шажын кижини «хай-бачыттыг» амыттан деп санааш, кижи амытанның кол сагыш салыр чүвези «хай-бачыдын» арыдып алырында деп өөредип турар. Шажынчы моральды ёзугаар алырга, кижилерниң амыдыралын экижидер, оларның чаагай байдалын болгаш культуразын бедидер чүткүл, күш-ажыл болгаш угаан-бодал талазы-биле бүгү талалыг хөгжүлдеже чүткүл болза, мораль чок чорук-тур деп сурган турар болгаш «соңгу назынның чуртталгазынга» багай чүве деп турар. «Сүнезинни» камгалаар болгаш «дывааҗаң» оранынга барып төрүттүнер төлээде, чер кырында мөлчүгделден хосталыр, чырык чаагай чаа амыдыралды тургузар дээш демиселди чоруткан хереэ чок деп шажынчы мораль негеп турар. Шажынчы моральдың бо негелдезин барымдаалап, ону сагып чоруур кижилер амгы амыдыралды, коммунизмни тургузар дээш бистиң улузувустуң демиселин канчаар көрүп турарын чаңгыс чижектен ап көрээли.

Кызыл хоорайның аптекаларының бирээзинге хамааты Р. Мария дээрзи ажылдап турган. Мурнунда ол аптека техникумун дооскан, ортумак тускай эртемниг. Комсомол кежигүнү-даа чораан. Кажан бир-ле хоорайга, билиг бедидериниң курузунга өөренип турар үезинде, шажынчыларның салдарынга алыскаш, мораль талазы-биле бүрүн саңдарап, чараан. Бодунуң ол чоруун бурган күлени деп көргеш, — «хай-бачыттан» адырлыры-биле амы-тынынга боду четтинген. «Сөөлгү чагыым» деп чагаазында ол мынча дээн: «бодум эргимим болгаш камгалакчым, кижилерниң «бачыды» дээш түрээн, түреп турар болгаш моон соңгаарда түрээр ужурлуг бурган оглу Иисус Христосче кажан-кезээде эгилип келбес кылдыр чоруптум, бурган мурнунга буруулуг мени хай-бачыттан болгаш өске оранда бурган шииткелинден чүгле ол адырып шыдаар, ынчангаш силер база-ла мен ышкаш, бурганга чүдүп-ле, чалбарып-ла, тейлеп-ле чоруп көрүңер, оон башка соңгу назыныңарда силерге дыка багай болур...»

Бо факт болза, чүдүлгеге, бурган-шажынга, оон мугур суртаалынга алзыр деп чүве кижилерге кайы хире айыылдыын, бистиң бурунгаар депшилгевиске, практиктиг ажыл-хереэвиске кайы хире моондактыын, мораль талазы-биле кижини канчаар саңдарадыптарын херечилеп турар-дыр.

Шажынчы моральдың өөредип, негеп турар бүгү чурумнары, бурганның номналы, бир эвес олар улустуң эрге-ажыктарынга, кижиниң чер кырындагы амыдыралынга, совет ниитилелге, күрүнеге таарышпас-даа болза, «хай-бачыттан» адырлыр, «соңгу назында» эки чурттаар деп бодаар болза, оларны ыявыла күүседир ужурлуг деп шажын моралы өөредип турар.

Тодаргай чижек: Каа-Хем бажында чурттап турар, 1918 чылда төрүттүнген старовер Кирьянова 1959 чылда дифтериядан аараан уругларынга медицина ажылдакчыларының дузаламчы көргүзеринден ойталаан, оон түңнелинде чаңгыс-ла неделя иштинде оон 5 уругларының 4-тү өлген. Оглу ада-иези билбээнде школага тургаш, дифтерияга удур тарылга кылдыртканындан дириг арткан. Шак ындыг айыылдыг херекти үүлгеткен Кирьянова «бурганның ынчаар-ла номнааны ол» деп ыят чок медеглээн. Шажынчы моральдың, ону барымдаалап сагыыр сүзүглелдиң хоразы кижини ындыг берге кемниг херекче чыгап турар деп чүве моортан илден-дир.

Мындыг чижекти лама, хамнарның үүлгедиинден база көргүзүп болур. Өвүр районда чажыды-биле хамнап, улус мегелеп чоруур Доңгак Чагар деп хам бир кижиниң уруу дизентериядан аарый бээрге, «иштинче аза кирген, уруг-дур» деп хүрүмнээш, ол уругну авазының холундан ушта тыртып алгаш, оон хининден хан төгүлдүр сорган. Ындыг араатаназыг чоруктуң түңнелинде ол бичии уруг шыдашпайн барган. Иениң бүдүүлүк сүзүглелин ажыглап алгаш, бодунуң кара сагыштыг сорулгазын чедип алыр дээш

(Төнчүзү 4-кү арында).

ПОЛИТИКА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ЭҢ ЧУГУЛА БОЛУУШКУН

Каттышкан Нациялар Организациязының Кол Ассамблеязының XV сессиязынга баар совет төлээлерни ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев баштап чоруур дугайында медээ бүгү делегейге улуг сонуургалды болдурган. КНО-нуң Кол Ассамблеязының ам болур сессиязынга Н. С. Хрущевтуң баар деп турарын бүгү делегейде политика талазы-биле эң чугула болуушкун деп көрүп турар.

Кол Ассамблеяның XV сессиязынга совет чазактың баштыңының киржири дыка хөй чугула айтырыгларны чугаалажып көөрүнге шиитпирлиг рольду ойнап болур деп «Трибуна люду» дээр польша солун бижээн.

Амгы үениң эң чугула айтырыгларын шиитпирлээринче Совет Эвилелиниң чалбыыштыг чүткүлүн Н. С. Хрущевту совет төлээлерниң баштыңынга томуйлаан чорук херечилеп турар деп ливан «Ан-Нида» солун мурнуку чүүлүнге онзалап айыткан.

Ол ышкаш социалистиг күрүнелерниң баштыңнары база-ла КНО-га төлээлерниң баштыңнарынга томуйлаткылааның база онзалап айтып турар.

Улустар аразының маргылдаалыг айтырыгларын, хамыктың мурнунда чепсеглениишкинни дүжүрериниң айтырыын үзе шиитпирлээр дээш Совет чазактың кылып турар улуг күжениишкинин Кол Ассамблеяның сессиязынга төлээлерниң баштыңынга Н. С. Хрущевту томуйлааны улам ханызы-биле база катап бадыткап турар дээрзин француз хөй-ниитиниң калбак кезектери көрүп турар. Ам болур сессияга база-ла боттарының киржилгезиниң дугайында айтырыгны шиитпирлээр ужурга таварышкан барыын чүк чурттарының удуртукчуларынга совет төлээлерни Н. С. Хрущев баштаар дээн медээ аймаараашкынны болдурганы француз парлалганың медеглелдеринден көстүп турар.

КНО-нуң сессиязынга генерал де Голльдуң киржириниң дугайында айтырыг «амдызында тургустунмаан» деп Елисей ордузунуң төлээлекчизи медеглээн. Ооң-биле кады Францияның ДХМ-ниң төлээлекчизи тургаш, француз төлээлерни даштыкы херектер министри Кув де Мюрвиль баштаар деп дыңнаткан.

«Генерал де Голль аңаа шуут-ла киришпес мен» деп турарын «Комба» солун бижээн. Француз чазактың мындыг туружун демократтыг хөй-ниити буруу шаап турар. «Лондон биле Вашингтон боттарының аразында сүмележип турар...» деп «Либерасьон» солун бижээн.

Норвегияның «Фрихетен» солуну мурнуку чүүлүн «Герхардсен аңаа баар ужурлуг» деп эге-биле парлааш, Совет Эвилелиниң чугула эгелээшкинин деткээн. КНО-нуң Кол Ассамблеязының сессиязынга Совет Эвилелиниң төлээлерин Н. С. Хрущев баштаар дугайында шиитпир болза болдунмайн барган бедик деңнелдиң чөвүлел хуралын база катап, улам калбак кылдыр эрттиреринге болдунар арганы ажыдып турар деп ол солун бижээн. Улустар аразының харылзааларының бүгү-ле эң чугула айтырыгларын чугаалажып көөрүнүң болдунар аргазы ажыттынар деп ол демдеглээн.

Кол Ассамблеяның сессиязынга Норвегияның төлээлерин премьер-министр Герхардсенниң баштап чоруурунуң дугайында чазак шиитпир хүлээп алырын сүмелеп тур бис деп чүүлдүң түңнелинде чугаалап турар. (СЭТА).

Голланд шериг корабльдерин киирбээн

ТОКИО. (СЭТА). Японияның чазаа сентябрь 3-те «Карел Доорман» дээр голланд авианосецти Японияның Иокогама портунга келирин соксадып, оон ойталаар деп шиитпирлээн.

Ол шиитпир болза колонизаторларны деткииринге шиитпирлии-биле удурланып турар демократтыг күштерниң база бир чаа тиилелгези кылдыр ында көрдүнүп турар.

ТАЙБЫННЫҢ БҮГҮ-ДЕЛЕГЕЙ ЧӨВҮЛЕЛИНИҢ МЕДЕГЛЕЛИ

ЛОНДОН. (СЭТА). Тайбынның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң күүсекчи-президентизиниң секретариады Куба дугайында медеглелди Лондонга парлаан.

Медеглелде «Кубаның айыыл чок чоруунга кыжаныышкынны, латин-америка чурттарның хамаарышпас чоруунга болгаш бүрүн эргелеринге холгаарлаашкынны Тайбынның Бүгү-делегей Чөвүлели окта шын эвес чорук деп демдеглеп тур» деп чугаалаан.

Америк күрүнелерниң организациязының даштыкы херектер министрлериниң Сан-Хосеге болган чөвүлел хуралынга хүлээп алдынган декларация болза ону чогаатканнарның ёзулуг-ла сорулгазын сойгалап илередип турар деп медеглелде демдеглээн: оларның күзели «латин-америка чурттарга АКШ-тың чазааның экономиктиг болгаш өске-даа тергиидээшкиннерин долузу-биле камгалаары-дыр. Америк күрүнелер организациязының ролю — америк империализмниң чепсээ дээрзин ол документ бадыткаан».

Медеглелде оон ыңай чугаалааны болза, «ол документ дээрге Латин Американың улустарының иштики херектеринге холгаарлаашкынны агартыр болгаш кандыг-даа хевирниң агрессиязын баш удур чажырып чаар дээн арга болурундан өске чүү-даа эвес-тир.

Сан-Хосеге даштыкы херектер министрлериниң чоокта чаа болган чөвүлел хуралынга хүлээп алдынган Декларацияны Латин Американың улустары буруу шаап көөр дээрзинге Тайбынның Бүгү-делегей Чөвүлели идегеп турар. Ону бүгү делегейниң хөй-ниитизи буруу шаап көөр ужурлуг. Боттарының национал бүрүн эргезин быжыглаарынче, тайбынче болгаш янзы-бүрү политиктиг база экономиктиг системаларлыг күрүнелерниң кожа-хелбээ тайбын югуннаашкынынче чүткүп турар улустар ол декларацияда айыттынган ышкаш ындыг кыжаныышкыннардан кортпастар-даа.

Кубаны камгалаарынга холбаштыр серемчилелди бедидеринче ол улустарны Тайбынның Бүгү-делегей Чөвүлели кыйгырып тур».

Катангада хөлзээшкин

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Даштыкы агентилелдерниң Элизабетвильден медеглеп турарын ёзугаар алырга, Катанга можуда чоннуң ортузунда Чомбениң империалистиг чалча чазаанга удурланган хөлзээшкиннер эгелээн. Юнайтед Пресс Интернейшнл корреспондентизиниң медээлеп турары болза, Маноно, Кабонго болгаш Букама деп черлерниң чоок-кавы девискээрлерин чоннуң хөлзээшкини шыва алган. Чомбениң талалакчылары-биле чоннуң таваржып месилдешкениниң түңнелинде өлген кижилер дыка хөй болган. Катанганың «чазаа» ол девискээрлерже немелде шериг күжүн база чоруткан.

Франс Пресс агентилелиниң корреспондентизиниң медээлээнин ёзугаар алырга, «Чомбениң кол-ла сорулгазы болза кызыгаарда турупкан бодунуң аг-шериниң артын камгалаар төлээде ук можунуң төп болгаш соңгу районнарын арыглаарының талазы-биле калбак хемчеглерни организастаары болуп турар».

ЭЛЕКТРОЭНЕРГИЯ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГА

Бот-боттарынга экономиктиг дузалажылга чөвүлелиниң (БЭЧ) электроэнергия талазы-биле комиссиязының хуралы чоокта чаа Прагага болуп эрткен.

Албанияның, Болгарияның, Венгрияның, ГДР-ниң, Польшаның, Румынияның, ССРЭ-ниң болгаш Чехословакияның төлээлери хуралдың ажылынга киришкилээн.

БЭЧ-ниң киржикчилери чурттарның энергетиказын хөгжүдериниң 1980 чылга чедир кол перспективазының үезинде планнарны дүүштүрүп күүседириниң ажылын БЭЧ-ниң мооң мурнундагы сүмелерин ёзугаар организастаарын ол хуралга чугаалажып көрген.

LA-REP-22
ENNOBLECE
LA COLONIA
DESHONRA LA
ESTADIDAD ES
MUERTE
DELEGACIÓ
de
GUAYAMA

Пуэрто-Риконуң улустары национал хамаарышпас чорук дээш демиселди үргүлчүлеп турар. Чоокта чаа чурттуң найысылалы Сан-Хуаңа хоорайның парыгынга «индепендентиста париниц» (хамаарышпас партияның) чыылдырган хуралы болган. Американың Каттышкан Штаттарындан чурттуң хамаарышпас чоруу дээш шимчээшкинни күштелдирерин санал бергеннер кыйгырып турганнар.

Фото: Пренс Латинии.

Альбано хөлге херээженнерниң 500 метрге байдарка хеме чарыжының шүүлде маргылдаазынга Москвадан келген тудугжу-техник Антонина Середина олимпий алдын медальды чаалап алган. Ийиги черде Тереза Ценц (Германия) болгаш үшкүзүнде Даниела Валковиак (Польша).

Чурукта: солагай талазындан оң талазынче) Т. Ценц, А. Середина, Д. Валковиак.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Лаоста болуушкун

ЛОНДОН. (СЭТА). Рейтер агентилелиниң корреспондентизиниң Вьентьяндан медеглеп турары болза, Лаоска августуң 9-та болган эргилдениң удуртукчузу капитан Конг Ле эрге-чагырганы ызыгуур салгакчызы Суванна Фумага эгидип бергенин болгаш чурттуң эрге-ажыктарын барымдаалааш, «эрткен болуушкуннуң дугайын уттуптарынче» эргилдениң киржикчилерин кыйгырганын дыңнаткан.

Вьентьян радиозунуң дамчытканының ёзугаар алырга, генерал Носаван болза Лаоста оңаа байдалды дүжүргениниң, эргилдеге удур комитетти тарадканының болгаш бүгү эрге-чагырганы ызыгуур салгакчызы Суванна Фумага дамчыдып бергениниң дугайын чарлаан.

Патет-Лаонуң күштериниң баштыңы ызыгуур салгакчызы Суфанувонгту болгаш оон талалакчыларын чугаалажыышкыннар кылыры-биле Вьентьянга чедип келирин ызыгуур салгакчызы Суванна Фума сүмелээн деп Вьентьянның радиозу медеглээн.

XVII Олимпий оюннарында

(ДОПЧУЗУ-БИЛЕ)

РИМ. **(СЭТА-ның тускай корр.).** Совет спортчулар сентябрь 2-де база үш алдын медальдарны чаалап алган. Т. Пресс ядрону 17 м 32 см октааш, бирги черни ап, алдын медаль-биле шаңнаткан. Ийиги черде немец спортчу кыс Лютте болгаш үшкүзүнде Браун (АКШ). З. Дойникова (ССРЭ) бешки черни алган.

20 км-ге кылашка совет спортчу В. Голубничий мурнап келгеш, олимпий чемпион болган. Ийиги черде Фримен (Австралия).

Чаа Зеландияның чиик атлеттери чедиишкиннерлиг болган. Снелл 800 м черге чарышка тиилээш, алдын медальды, а оон эжи Хэлберг 5000 метрге делегейниң эң чүгүрүк кижилерин эртип келген. Хэлберг дистанцияны 13 мин. 43,3 секундада эрткен. Гродоцки (Германия) болгаш Зимн (Польша) ийиги, үшкү черлерни алган. Совет спортчу А. Артынюк 9-ку черни алган.

Черниң узунун халыырынга И. Тер-Ованесян 8 м 4 см-ни халааш, үшкү черни ап, хүлер медальды алган. Бирги черде Бостон (АКШ)—8 м 12 см, ийигизинде Роберсон (АКШ)—8 м 11 см.

400 метрге моондактарлыг чарышка Дэвис (АКШ) тиилээн. Херээженнерниң 100 метрге чарыжынга Рудольф (АКШ) 11 секундада маңнааш, алдын медальды алган. Бо түңнел делегей рекордундан эки-даа болза, маргылдаа үезинде хаттың күжү улуг болганындан ону делегей рекорду кылдыр санаваан.

Совет боксер С. Сивко Европаның чемпиону Хомбергти (Германия) тиилээн. О. Григорьев — Тейнни (Бирма), Ю. Радоняк — Маренону (Испания) тиилээн. Аар деңзиниң боксеру А. Абрамов итали боксер Пиколиге аштырган.

Совет рапиристер В. Жданович, Ю. Сисикин, М. Мидлер, Г. Свешников команда талазы-биле алдын медальды чаалап алган.

Вебстер (АКШ) бедиктен сугже халыырынга тиилээн. Совет спортчу Г. Галкин алдыгы черни алган.

Америк спортчу Трой 200 метрге баттерфляй-биле эштиринге 2 мин. 12,8 секундада эрткеш делегей рекордун тургускан.

Бистиң баскетболчуларывыс Югославияның командазын 88:61 санга, уругвайжыларны 108:50 санга уткаш, шүүлде оюнга киржир эргени алган.

РИМ. **(СЭТА-ның тускай корр.)** сентябрь 3-те совет спортчулар 4 алдын медальдарны чаалап алганнар. Мельбурнга XVI Олимпий оюннарының чемпиону В. Иванов чаңгыс кижилиг хемелер чарыжынга кымга-даа алдыртпайн келгеш, база катап олимпий чемпион болган. Ленинградчылар О. Голованов болгаш И. Борейко ийи кижилиг руль чок хемелер чарыжынга тиилээш, алдын медальды алганнар. Совет хемечилер 2 мөңгүн, 1 хүлер медальды база алганнар.

Сугга хемелээринге немец спортчулар 3 алдын медальды алган. АКШ-тың болгаш Чехословакияның командалары 1-1 алдын медальдарны чедип алган.

Молот октаарынга Совет Эвилелиниң рекордсмени В. Руденков эки түңнелди көргүскен. Ол, молотту 67 м 10 см октааш, чаа олимпий рекордун тургуспушаан, алдын медальды алган.

3000 метрге моондактарлыг чарышка совет спортчулар Н. Соколов болгаш С. Ржищин мөңгүн болгаш хүлер медальдары алганнар. Бо дистанцияга делегей рекордсмени З. Кшишковяк (Польша) тиилээн.

200 метрге маңнаарынга америк спортчулар дыка хөй чылдарда кымга-даа аштырбайн чорааннар. Бо удаада итали спортчу Л. Берутти шүүлде маңнаашкынга 20,5 секундада эрткеш, делегей рекордун катаптааш, Олимпий алдын медальды алган.

Совет Эвилелиниң херээжен рапиристери алдын медальды алганнар. Ынчангаш совет фертовальщиктер олимпий маргылдааның бирги чартыында 3 алдын, 1 мөңгүн медальдарны алганы ол.

Боксерларның чартык шүүлде оюну доозулган. Шүүлде маргылдаага Совет Эвилелинден С. Сивко, О. Григорьев, Ю. Радоняк олар киржир болган.

Ватерполистерниң шүүлде маргылдаалары чидиг демиселге эрткен. Алдын медальды Италияның ватерполистери чаалап алган. Совет Эвилелиниң командазы мөңгүн, а Венгрияның ватерполистери хүлер медальды алган.

9 хүннерниң соонда совет спортчулар 19 алдын, 9 мөңгүн, 11 хүлер медальды чаалап алган. АКШ—16—12—11; Германия — 8—13—6, Италия—7—4—4; Австралия—5—6—3; Венгрия—3—7—3 медальдарлыг.

Атеисчи пропагандистерге дузаламчы

МОРАЛЬ ДУГАЙЫНДА

(Эгези 3-кү арында).

бо хам ындыг бужар үүлгедигни кылганы тодаргай-дыр.

Коммунистиг мораль болза мындыг хевирниң үүлгедиглерин чүгле мораль—ёзу дүрүм чок чорук деп көрүп турар эвес, харын коммунистиг ниитилелди тургузуп турар совет кижилерниң амыдыралынга болгаш ажыл-чорудулгазынга удуртулга болдурар ужурлуг бедик идеалга—коммунистиг моральга удурланышкак, херек деп көрүп турар.

Буржуазияның аажы-чаңчылы бурганга бараан болуп турар дээр чергелиг бадыткаашкынны марксизм-ленинизмниң классиктери сойгалап илереткен. Бо чөптүг эвес болгаш дарлакчы тургузугну шажын болза бурганның ады-биле агартырын оралдажып турар.

Бистиң социалистиг ниитилеливисте коммунизмче чедиишкинниг бурунгаарлаарынга дузалап турар ындыг үүлгедиглерни ёзулуг бистиң ёзу дүрүмүвүс, төлептиг аажы-чаңчылывыс деп санап турар.

Коммунистиг моральда ындыг аажы-чаңчылдыг бүзүредиг барымдаалары болза, моральдың кол-кол: коллективизм, социалистиг гуманизм, күш-ажылды болгаш социалистиг өнчүнү коммунистиг ёзу-биле көөрү, социалистиг патриотизм болгаш интернационализм ышкаш принциптерден тодарап турар.

Кижини төлептиг эки аажы-чаңчылга өөредиринге кижизидилгени чорудуп турар кижиниң бодунуң хууда үлегерлиг аажы-чаңчылы улуг рольдуг. Коммунистиг аажы-чаңчылдың чурумнарын барымдаалап чоруур кижилерниң моральдыг мөзү-шынары хамыктың мурнунда ак-сеткилдии, эрес-маадырлыы, бодунуң күштерин ниитилелге бээринге чүткүлдүү, ынакшылга шынчызы болгаш найыралга доктаамалы база өске-даа ол ышкаш шынчы, эки мөзү шынарлары болур. Мындыг төлептиг мөзү шынарлар «Аныяк гвардияның» маадырлары, Зоя Космодемьянская болгаш өске-даа чүс-чүс ындыг кижилерниң амыдыралында болгаш ажыл-чорудулгазында эң-не тодазы-биле илереттинген болгаш илереттинип турар.

Чаа моральдың илередикчилери болза, кур черлерни шиңгээдип ап, октаргайның делгемнеринче Черниң, Хүннүң эдеренчилерин салып үндүрүп турарлар, бүдүрүлгениң мурнакчылары, хамыктың мурнунда, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылары болгаш бистиң чуртувустуң алдарлыг хөй ниитичи ажылдакчылары болур. Оларның амыдыралы совет кижи бүрүзүнге (харын өске кижилерге-даа) эки билдингир.

Коммунистиг мораль миллион-миллион совет кижилерниң амы-хуудагы болгаш хөй-ниитичи амыдыралының кол мөзү-шынары боор тодараттынып турар. Ындыг кижилерниң бирээзинге инженер Андрей Мацкевичиниң кыска-даа бол, байлак амыдыралы үлегер-чижээ болур. Чүл дизе, Харьков чурттуг инженер, спорт мастери, альпинизмниң инструкторү Андрей Мацкевич каш чыл мурнунда бөлүк спортчуларны баштап алгаш, Шуровск деп дагже үнүпкеннер. Кадыр дагда хокпа орук-биле бар чыдырда, үстүнден чуулган даш эжин хөме алыр деп барган. Амы-тынын артынга катташ Мацкевич дашка уткуштур боду дуй турупкан. Эжиниң амы-тыны камгалаттынган. Ынчалза-даа, Мацкевич боду аар кемдээн—оорганы сынган. Мацкевич эжиниң тынын ап турганы ол хүннерде, Харьков хоорайның конкурс жюризи көвүрүг төлевилели дээш аңаа болгаш эжи инженер Лукьяновка бирги чергениң шаңналын тывыскан. Ынчаарга, өлүрүнге чоок турган А. Мацкевич бодун Харьковка чедирерин негээн. Эмнелгеге чытпышаан, ол төлевилелди экижидер деп кызымаккай ажылдап үргүлчүлеп тургаш, ниитилелдиң аңаа даасканы болгаш дириг артпан кижилерге оон артырып каар ужурлуг турган ажыл-херээ дээш ол демисежип келген.

Ынчангаш адак сөөлүнде төлевилел доозулган. Тудугжулар ажылдап кирипкен. Андрей Мацкевич боду чок-даа болза, оон холдарының ажылы, ооң чогаадыкчы бодалының бүдүргени көвүрүг боттуг дириг чүүл апарган.

Андрей Мацкевичиниң бөдүүн болгаш биче сеткилдиг маадырлыг чоруунда коммунизмниң аажы-чаңчылының идеалы бодунуң илерелин чайынналдыр тыпкан. Ооң амы бодунда бистиң ниитилеливисте эң-не хүндүткелдиг шинчи шынар—найыралга шынчы болуру, эжиниң амы-тынын камгалаарда бодун харамнанмазы, амыдыралга болгаш бодунуң күш-ажылынга ынак, чогаадыкчы көдүрлүүшкүн, кандыг-даа аар болгаш човулаң хилинчекке таварышса-даа амы-хуузунуң качыгдалын шыдажып эрттери илерээн.

Бодун камгаланырынче идегел эвес, чер кырында амыдыралды бак көөрү эвес, а кижилерге изиг ынакшыл болгаш бодунуң бүгү күштерин коммунистиг тургузуушкунга бээр күзел миллион-миллион совет кижилерни амыдыралга болгаш күш-ажылга сорук киирип турар.

Бир эвес коммунистиг болгаш буржуаз моральдарны тус-тус кижилерниң хуузунда кандыг-бир үүлгедиинден эвес социалистиг болгаш буржуаз күрүнелерниң ажыл херээнден, политиказындан ап көөр болза, оларның ылгалы улам-на тода болур. Чижээ, бистиң совет улус Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле кижи төрелгетенниң чырыткылыг келир үези — коммунистиг ниитилелди тургузар дээш демисежип турар. Совет күрүне бүгү кижи төрелгетенни чаа дайынның айыылындан чайладыр дээш, янзы-бүрү социал системалыг күрүнелерниң тайбың кожа-хелбээ чурттаары дээш, атомнуң күжүн кижиниң амыдыралын улам чаагайжыдарының херээнге ажыглаар дээш, делегейде улуг, биче бүгү күрүнелерниң, улустарның хамаарышпас, бот-эргези дээш, оларның депшилгези болгаш ден эргези дээш демисешпишаан, экономиктиг янзы-бүрү дузаны экономика талазы-биле кошкак күрүнелерге көргүзүп, улуг буянныг чаагай үүле херекти бүдүрүп турар. Ол болза кым-бир кижиниң бодап тыпкаш, албадап кылып турары ажылдары эвес, социалистиг күрүнениң үндезилеп тургустунганы бедик чаагай идеалы, ооң бот утка шынары-дыр. Ол дээрге коммунистиг моральдың тода илерели-дир.

Буржуаз ниитилелдиң, ылаңгыя амгы империализмниң экономиктиг үндезин утка шынары, идеалы болгаш моралы боор турар принцивин ап көөр болза оон сыр өске. Ол дээрге, капиталистиг чурттарда миллион-миллион ажылчы чоннар ажыл чок, ядарап, түрегдеп турза, оларның амыдыралын экижидеринче бичии-даа сагыш салбайн турар. Ажык кончуг-ла үнер чүве болза империализм чүүден-даа чүдексинмес, муң-муң кижилерни аштадып өлүрери-даа, чаа дайынга кырып хыдыыры-даа оларга оюнчук. Ынчангаш боо чепсекти эндере бүдүрерин улам күштелдирип, харын атомнуг бомба ышкаш хыдыышкынныг чепсекти безин кижи төрелгетенге удур херeглээринден чалданмас хире чүвелерни чамдыктары чугаалап турар. Язы сөөк ылгаар, күш шыдал чок бичии буурай улустарны мөлчүп дорамчылаар, өлүрүкчү, шпиончу чорукту күрүнениң кол политиказы кылдыр чарлаар болгаш империалистерниң оон-даа өске кижи көөр хөөн чок үүлгедиглери болза ирип өлүп бар чыдар эрги буржуаз ниитилелдиң буурап бар чыдар моралы олдур.

Үстүнде чугаалаанывыс ийи бичии-даа бол тодаргай чижек делегейде социалистиг болгаш капиталистиг ийи аңгы системаның удурланышкак ийи аңгы моралын көргүзүп турар.

Бистиң чамдык совет кижилерниң амыдыралында, аажы-чаңында амдаа бар боор ийи чаңгыс таваржып турар эргиниң артынчызы аажы-чаңнар: кижи дорамчылаар, ажылга ээ-харысалга чок, хөй ниитиниң өнчүзүн камнаваас оорлаар, мегелээр, арагалаар, колчуп көөргеттинер, билниргээр, өске-даа ол чижектиг багай чаңчылдар болза бистиң социалистиг тургузуувустуң төрүттүндүргени эвес, капитализмден, феодализмден биске артып калган артыышкын-дыр. Олар бистиң ажыл-амыдыралывыска биче эвес шаптыктаашкынны таварыштырып турар. Бир эвес олар-биле чер болгунга шыңгыы демиселди чорутпас болза олар боду белен читпес.

Ынчангаш чер-черде партия, профэвилел, комсомол организацияларының, агитколлективтерниң, хөй-ниитиниң талазындан эргиниң хоралыг аажы-чаңчылынга удур демиселди, тайылбыр ажылын бүгү хемчег-биле улам күштелдирерин бистиң партиявыс негеп турар.

К. ДИИГА.

ЧАЗАЛГА

Бо чылдың сентябрь 6-да үнген №209(4693) «Шын» солуннуң 2-ги арнында «Малга улам-на хөй чемни белеткээлиңер» деп эгениң адаанда чурукта портрет авторнуң буруузу-биле П. Пикалонуу эвес, а комбайнер В. Копыловтуу апарган. Ынчангаш ол чуруктуң тайылбырын мынча деп номчуур: хүн бүрүде 12 га черниң тараазын кестирер нормазын 35 гектар чедирип турар комбайнер В. Копылов.

Редакторнуң оралакчызы **Д. О. БЕГЗИ.**

ОБЛАСТЫҢ КИНОЭКРАННАРЫНДА

канонерскийден
келген оолдар
РЕБЯТА С КАНОНЕРСКОГО

деп кинону көрүнер.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35-24, партийжи амыдырал болгаш пропаганда килдистериниң 23-54, харысалгалыг секретарьның 37-13, көдээ ажыл-агый килдизиниң 22-64, иштики информация килдизиниң 21-47, совет тургузуг, үлетпүр болгаш транспорт килдистериниң 23-35, чагаа килдизиниң 21-27, культура болгаш амыдырал килдизиниң 25-38, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 20-60.

ТС—00485. Чагыг № 2193. Культура эргелелиниң типографиязы.